БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят ҮНЭН

КПСС-эй Бурядай обкомой, Улан-Удын горкомой, Бурядай АССР-эй Верховно Соведэй орган

№ 301 (8826)
ДЕКАБРИИН 24
СРЕДА
1958 он

Сэн 20 мүнгэн

МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

РСФСР-эй промышленность 1958 онойнгоо түсэбые болзорһоонь урид дүүргэбэ

Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин XXI съездые эрхимээр угтахын түлөө социалистическэ мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлхэ зуураа, Россин Федерациин ажалшад промышленна үйлэдбэри саашадань хүгжөөхын түлөө тэмсэлдэ ехэ амжалта туйлаа.

Россин Федерациин промышленность жэлэйнгээ түсэбые болзорһоонь урид декабриин 20-до дүүргээ. Нёдондонойхитой жэшээлбэл, промышленностиин бүхы дээрээ гаргаһан продукци 9,5 процентээр нэмэһэн байна.

Совнархозуудай мэдэлэй предприятинууд 1958 онойнгоо үйлэдбэриин программые амжалтатайгаар дүүргээ. РСФСР-эй 68 совнархозой 59 совнархозынь продукци бүхы дээрэнь гаргаха гүрэнэй даалгабариие декабриин 20-до дүүргэһэн байна.

Нүүрһэ малтан абаха, шэрэм, булад, зэд, туулга, кобальт, магни абаха, металл отолдог тусхай станогуудые, кузнечнэ прессовэ машинануудые, экскаваторнуудые, тракторна культиваторнуудые, силосэй ногоо хуряадаг комбайнуудые бүтээхэ, минеральна үтэгжүүлгэ, синтетическэ аммиак, хэмэл болон холимол утаһа, автомобильна шинэ, сонхын шэл, саарһа, целлюлозо, мебель, бүд, трикотажна зүйл, арһан гутал, сахар, колбаса болон бусад олон янзын продукци гаргаха түсэбүүд болзорһоо урид дүүргэгдээ.

Хара болон үнгэтэ металлургиин, нүүрһэнэй болон нефтиин промышленностиин предприятинууд ехэ амжалта туйлаа. Энэ оной декабриин 20 хүрэтэр Россин Федерацида 1957 ондо бүхы дээрээ гаргагдаһанда орходоо 300 мянган тонноор ехэ шэрэм, 500 мянган тонноор ехэ булад, 200 мянган тонноор ехэ прокат, 10 миллион тонноор ехэ нүүрһэн, 11 миллион тонноор ехэ нефть абтаһан, бусад үнгэтэ металл абалга горьтойгоор дээшэлһэн байна.

Химическэ промышленностиин хүдэлмэрилэгшэд пластическа зүйлнүүд болон холимол дабирхайгаар хэдэ хэдэн шэнэ зүйлнүүдые бүтээн гаргадаг болоо.

Бүри нарин станок, түхеэрэлгэнүүдые, гаргаша багатай комбайн болон хүдөө ажахын навеснэ машинануудые, электровозууд, тепловозууд болон бусад түхэлэй продукци гаргаха талаар машина бүтээлгын предприятинууд ехэ хүдэлмэри хээ.

Радиоэлектронико, радиоактивна изотоп болон ультра абяа хэрэглэн хүдэлдэг приборнуудые, прибор бүтээдэг предприятинуудай коллективүүд бүри олоор бүтээн гаргана.

Барилгын материал бүтээдэг промышленностиин хүдэлмэрилэгшэд нёдондонойхидо орходоо 2,5 миллион тонноор ехэ цемент, 2,6 миллион кубометрээр ехэ түмэр бетон хабсаргагдадаг конструкци, 1,8 миллиард хэһэгээр олон хирпиисэ, 7 миллион дүрбэлжэн метрээр ехэ сонхын шэл гаргаа.

Модо бэлэдхэлэй предприятинууд нёдондонойхиһоо 12 миллион кубометрээр ехэ модо шэрээ.

Хүндэ промышленностиин предприятинуудай түсэбүүдээ үлүүлэн дүүргэһэнэй, тэрэшэлэн хүдөө ажахыда амжалтануудай туйлагдаһанай ашаар арадай хэрэглэлэй эд бараан бүри ехээр бүтээгдэһэн байна. Бүхы түхэлэй бүд нэхэлгэ, арһан гутал, трикотаж, оймһо болон бусад зүйлнүүдые бүтээхэ жэлэй түсэб дүүргэгдээ.

Эдеэ хоолой промышленностиин предприятинууд сахар, эдеэ хоолой бусад продукт гаргаха түсэбөө болзорһоонь урид дүүргээ. Нёдондонойхидо орходоо 200 мянган тонноор ехэ сахар, 100 мянган тонноор ехэ мяхан, 360 мянган тонноор ехэ сагаан эдеэн гаргагдаһан байна.

Декабриин үлэһэн үдэрнүүдтэ РСФСР-эй промышленность хэдэн миллиард түхэригэй продукци нэмэжэ гаргаха юм.

Бурядай АССР-эй промышленность жэлэйнгээ түсэб дүүргэбэ

Съездын урда тээхи мүрысөөндэ [...]үрүүшын амжалта туйлагдаа. Ма[...]ай республикын промышленность [в]аловой продукци гаргаха жэлэйн[г]ээ түсэбые, мүн тэрэшэлэн промышленна шухала зүйлнүүдые бүтээн гаргаха даалгабаряа болзорһоонь урид дүүргэнэ. Улан-Удын паровозо-вагонно заводой, мяха-консервын комбинадай, Улан-Удын мо[т]оной заводой, «Механлит», «Металлоширпотреб» заводуудай, мүн бусадшье предприятинуудай коллективүүд жэлэйнгээ түсэбые болзорһоонь урид, съездын урда тээхи уялгануудаа хүндэтэйгөөр дүүргэһэн байна.

Республикымнай загаһанай, нютагай промышленность жэлэйнгээ даалгабариие болзорһоонь урид дүүргээ. «Забайкаллес» комбинадай предприятинуудай хүдэлмэришэн бүхэн комплексно арга хэрэглэжэ, үнгэрэгшэ жэлэй энэ үеынхидэ орходоо 18 кубометрээр ехэ модо отолжо, шэрээ.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

БЕЛОРУССИИН СОВЕТСКЭ СОЦИАЛИСТИЧЕСКЭ [Р]ЕСПУБЛИКЫЕ ЛЕНИНЭЙ ОРДЕНООР ШАГНАХА ТУХАЙ

Дайнай үедэ һандаргагдаһан арадайнгаа ажахые амжалтатайгаар [с]эргээһэнэйнь, промышленность, барилга, хүдөө ажахы болон соёл [к]ультурые саашадань хүгжөөлгэдэ белорус арадай ехэ амжалта туй[л]һанайнь түлөө **Белоруссиин Советскэ Социалистическэ республикые [Л]енинэй** орденоор шагнаха.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. ВОРОШИЛОВ.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1958 оной декабриин 22.

ВЦСПС-эй ПРЕЗИДИУМДЭ

Мүрысөөнэй дүн гаргалгын дутуунууд тухай

Предприятинууд болон барилга[н]уудай мүрысөөнэй дүн гаргалгын, [да]мжуулгын Улаан тугуудые ба[рю]улгын дутуунууд тухай асууда[л]е ВЦСПС-эй Президиум зүбшэн [хэ]лсээ. Совпрофуудай болон совнар[хо]зуудай гү, али гүйсэдкомуудай, [т]эрэшэлэн профсоюзуудай ЦК-гэй [пр]езидиумүүд болон министерство[н]уудэй коллегинүүдэй хамтын засе[да]нинууд дээрэ олонхи предприяти[н]уд болон барилгануудай социа[ли]стическэ мүрысөөнэй дүнгүүд ха[ра]саг соогоо гаргагданагүй гэжэ [энэ] асуудалаар баталан абтаһан [то]ол соонь тэмдэглэгдэнэ.

[Т]иихэтэй хамта энэ талаар горьи дутуунууд бии. Жэшээлхэдэ, [Ук]раинын ССР-эй совпрофууд бо[лон] совнархозууд республиканска [мү]рысөөнэй дүнгэй ёһоор предприя[ти]нуудта тугууд болон шангуудай [ех]э байһые мэдэжэ байбашье, [мү]рысөөнэй дүн гаргалгые удаа[ша]лдаг байна. Нютагай мэдэлэй предприятинуудай хоорондохи мүрысөөнэй дүнгүүд Калининска областьдо ехэ удаанаар гаргагдадаг байна. Ярославлиин, Саратовай областьнуудта профсоюзуудай обкомууд мүрысөөнэй дүн гаргалгада оройдоошье хабаадуулагданагүй.

Социалистическэ мүрысөөнэй дүн гаргаха хэрэгтэ бии байһан дутуунуудые зайсуулхыень ВЦСПС-эй Президиум профсоюзуудай Соведүүд болон Центральна Комитедүүдтэ дурадхаа. Мүрысөөнэй дүн гаргахадаа, тэдэнэй түсэбүүдээ дүүргэһые хараадаа абахаһаа гадна, хамжажа үйлэдбэрилгын талаар даалгабаряа, мүн бусад экономическа районуудай захилнуудые саг соонь дүүргэһые, барилгануудай талаар шухала барилгануудай болзор соонь ашаглалгада үгэлгые хараадаа абалсаха. Мүрысөөндэ илагшадта дамжуулгын Улаан тугые мүрысөөнэй дүн гаргагдаһанай һүүлээр 7 хоногһоо хожомдонгүй барюулха. (ТАСС).

СССР-эй Верховно Соведэй хоёрдохи сесси

Манай Эхэ ороной ниислэл хото Москвада декабриин 22-то СССР-эй Верховно Соведэй 5-дахи зарлалай хоёрдохи сесси нээгдэбэ.

...Депутадууд, мүн олон тоото айлшад үглөөнэй 10 час багта Кремлиин Ехэ ордондо, мүн һаяхан нээгдэһэн Кремлиин театрта суглараба. Хоёр палатанууд ами аминдаа заседани хэжэ сесси нээһэн байна.

Үглөөнэй 10 часта **Национальностьнуудай Соведэй** түрүүшын заседани Кремлиин Ехэ ордон соо эхилээ. Национальностьнуудай Соведэй түрүүлэгшэ **Я. В. Пейве** заседанида түрүүлэгшээр һуугаа. Мүн нэгэн доро Кремлиин театр соо **Союзай Соведэй** заседани болоһон байна. Союзай Соведэй түрүүлэгшэ депутат **П. П. Лобанов** түрүүлэгшээр һуугаа.

Национальностьнуудай Совет дээрэ палатын мандатна комиссиин түрүүлэгшэ депутат **С. В. Червоненко** элидхэл хэбэ. Гараһан депутадуудай орондо Национальностьнуудые Соведтэ һунгагдаһан гурбан шэнэ депутадай эрхэ түлөөлэлгые шалгаһан тухайгаа нүхэр Червоненко элидхэл соогоо тэмдэглээ. СССР-эй Верховно Соведэй нэгэдэхи сессиһээ хойшо һунгуулиин гурбан округуудта һунгалта боложо, Национальностьнуудай Соведтэ гурбан шэнэ депутат һунгагдаа гэжэ элидхэлшэ мэдээсээ. Армянска ССР-эй 323-дахи Октемберянска һунгуулиин округһоо А. И. Хачатурян, Литовско ССР-эй 181-дэхи Зарасайска һунгуулиин округһоо П. К. Васинаускас, Молдавска ССР-эй 221-дэхи Кагульска һунгуулиин округһоо Х. Х. Саар һунгагдаһан байна. Национальностьнуудай Совет мандатна комиссиин элидхэлые баталаад, шэнээр һунгагдаһан депутадуудай түлөөлэлгые һайшаагаа.

Союзай Соведэй, Национальностьнуудай Соведэй заседанинуудта сессиин зүблэхэ зүйл, хүдэлмэриин гурим нэгэн дуугаар баталагдаа.

Сесси иимэ асуудал зүбшэн хэлсэхэ юм.;

1. 1959 оной СССР-эй гүрэнэй бюджет тухай, 1957 оной гүрэнэй бюджедэй дүүргэлтэ тухай.
2. Ажабайдалтай һургуулиин холбоо барисаае бэхижүүлхэ, орон доторхи арадай гэгээрэлые саашадань хүгжөөхэ тухай.
3. «ССР Союзай, союзна республиканууудай уголовно хуули гаргалгын эшэ үндэһэн», «Гүрэндэ харша хэрэг хэһэнэйнь түлөө хуулиин харюусалгада хабаадуулха тухай», «Сэрэгэй албанда харша гэмтэ хэрэг хэһэнэйнь түлөө хуулиин харюусалгада хабаадуулха тухай», «ССР Союзай, союзна, автономно республиканууудай сүүдэй хэрэг хүтэлбэрилхэ хуули ёһоной эшэ үндэһэнүүд», «Сэрэгэй трибунал тухай дүрим», «ССР Союзда, союзна республиканууудта сүүдэй уголовно хэрэг хүтэлбэрилгын эшэ үндэһэн» гэһэн хуулинуудай проектнүүд тухай.
4. СССР-эй Конституциин 48-дахи, 83-дахи статьянуудта хубилалта, нэмэлтэнүүдые оруулха тухай СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудые баталха тухай.

* * *

Кремлиин Ехэ ордондо үглөөнэй 11 час 30 минутада **Союзай Соведэй, Национальностьнуудай Соведэй** хамтын заседани нээгдэһэн байна. **А. Б. Аристов, Н. И. Беляев, Н. И. Брежнев, К. Е. Ворошилов, Н. Г. Игнатов, А. И. Кириченко, Ф. Р. Козлов, О. В. Куусинен, А. И. Микоян, Н. А. Мухитдинов, М. А. Суслов, Е. А. Фурцева, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов, Д. С. Коротченко, Я. Э. Калнберзин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский** гэгшэдэй правительственна ложонуудта гарахадань, зал соо байгшад нэрьемэ альга ташалгаар угтаба.

Национальностьнуудай Соведэй түрүүлэгшэ **Я. В. Пейве** хамтын заседани дээрэ түрүүлэгшээр һуугаа. Зүбшэн хэлсэхэ зүйлэй нэгэдэхи асуудал сесси дээрэ харагдажа эхилһэн байна. 1959 оной СССР-эй гүрэнэй бюджет тухай, 1957 оной гүрэнэй бюджедэй дүүргэлтэ тухай элидхэл хэхыень СССР-эй финансын министр **А. Г. Зверевтэ** үгэ үгтэбэ.

Манай ороной арадай ажахые хүгжөөхэ долоон жэлэй түсэбэй түрүүшын жэл болохо 1959 оной СССР-эй гүрэнэй бюджедэй проектые СССР-эй Верховно Соведтэ баталуулхын тула СССР-эй Министрнүүдэй Совет сессиин үзэмжэдэ табиба гэжэ нүхэр Зверев хэлэбэ.

1959 ондо СССР-эй гүрэнэй бюджедтэ хараалагдаһан мүнгэн нилээд ехэ болоо. Энэ бюджет Верховно Соведэй үзэмжэдэ иимэ хэмжээтэйгээр табигдаба: олзо доходынь 722,7 миллиард түхэригөөр, гаргашынь 707,2 миллиард түхэригөөр хараалагдана. Энээн дээрэһээ харахада олзо доходынь гаргашадаа орходоо 15,5 миллиард түхэригөөр ехэ болохо. 1958 ондо орохо олзо доходто орходоо бюджедэй олзо доходынь 61,6 миллиард түхэригөөр гэхэ гү, али 9,3 процентээр ехэ болохо байна, гаргашань 68,7 миллиард түхэригөөр гэхэ гү, үгышье һаа 10,8 процентээр ехэ болохо байна.

1959 ондо СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ түсэбэй проекттэй зохилдуулан гүрэнэй бюджет зохёогдоо. 1959 ондо промышленностиин валовой продукцинь 1958 онойхидо орходоо 7,7 процентээр ехэ болохо юм. Хүдөө ажахын продукци гаргалгань мүн лэ нилээд дээшэлхэ байна. Арадай ажахыда хүдэлжэ байһан хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай тоо 1,3 миллион хүнөөр олошорхо болоно. Ажалай бүтээсэ саашадаа дээшэлхээр, промышленностиин, транспортын, хүдөө ажахын гаргаха продукциин өөрынь үнэ химдаруулагдахаар хараалагдана.

Гүрэнэй национальна доход 1958 онойхидо орходоо 8 процентээр ехэ боложо, 1950 онойхидо орходоо 2,4 дахин ехэ болохо юм.

Ерэхэ 1959 ондо союзна республиканууудай гүрэнэй бюджедүүд 343.1 миллиард түхэригөөр хараалагдаа. Энэнь 1958 онойхидо орходоо 19,6 миллиард түхэригөөр ехэ болохо байна.

1959 оной гүрэнэй бюджет дотор хараалагдаһан олзо доходынь гүрэнэй бүхы гаргашада хүрөөд, үлэхэ юм. Социалистическэ ажахыһаа ороһон олзонь энэ жэлэйхидэ орходоо 85 процентээр дээшэлжэ, 655,3 миллиард түхэриг болохо байна. Энэ олзонь бюджедэй бүхы мүнгэнэй 90,7 процентнь болохо юм. Арад зонһоо орохо мүнгэн 5,3 миллиард түхэригөөр хорохо болоно. Арад зонһоо орохо налог бюджедэй 7,8 процентнь болохо байна. Үгышье һаа үнгэрэгшэ жэлэйхитэй адли зандаа үлэхэ.

Гүрэнэй бюджедэй мүнгэ зөөри, гэжэ нүхэр Зверев үргэлжэлбэ, түбхын түрүүндэ социалистическэ экономикые саашадань түргөөр хүгжөөхэ, арад зоной социально-культурна эрилтые бүри һайнаар хангаха хэрэгтэ зорюулагдаха юм. 1959 ондо ороной арадай ажахые хүгжөөхын тула 308,7 миллиард түхэриг гаргашалагдахаар хараалагдана, харин 1958 ондо 257,2 миллиард түхэриг гаргашалагдахаар хараалагдаһан байгаа; социально-культурна хэмжээ-ябуулгануудта 232 миллиард түхэриг гаргашалагдахаар хараалагдана, харин 1958 ондо 212,8 миллиард түхэриг гаргашалагдахаар хараалагдаһан байгаа; ороной оборонные бэхижүүлгэдэ 96.1 миллиард түхэриг гаргашалагдахаар хараалагдана, харин 1958 ондо 96,3 миллиард түхэриг гаргашалагдахаар хараалагдаа. Гүрэнэй захиргаанай гаргашада 11,5 миллиард түхэриг гаргашалагдахаар хараалагдана, харин 1958 ондо 11,9 миллиард түхэриг гаргашалагдахаар хараалагдаа һэн.

Предприятинууд болон ажахын организацинууд арадай ажахые хүгжөөхын тула гүрэнэй бюджедһээ гадуур 175,6 миллиард түхэриг гаргашалха түсэбтэй. Тиимэһээ социалистическэ экономикые хүгжөөлгэдэ гүрэмнай 484.3 миллиард түхэриг гэхэ гү, али 1957 ондо хараалагдаһанда орходоо 71,4 миллиард түхэриг ехээр гаргашалха болоно.

Гүрэнэй түсэбэй проектын ёһоор арадай ажахыдахи капитальна барилгада 224,2 миллиард түхэриг гаргашалагдахаар хараалагданхай. Энэнь 1958 онойхидо орходоо 11 процентээр ехэ болохо байна.

Арадай ажахые хүгжөөлгэдэ хараалагдаһан бүхы мүнгэнһөө промышленностиие хүгжөөлгэдэ 252,4 миллиард түхэриг гаргашалагдаха юм. Хүдөө ажахые саашадань хүгжөөлгэдэ 30,3 миллиард түхэриг гаргашалагдахаар хараалагдаба. Транспорт, хэлхеэ холбооe хүгжөөлгэдэ 25 миллиардһаа дээшэ түхэриг гаргашалагдахаар бюджет дотор хараалагдана.

Хүдөө ажахые хүгжөөлгэдэ мүнгэ зөөри һомолхо тухай элидхэлшэ саашань хэлээ. 1958 ондо колхозуудай мүнгэн олзо доходынь 135 миллиардһаа дээшэ болохо байна. Үгышье һаа 1957 онойхидо орходоо 40 процентээр ехэ болохо юм. 1959 ондо колхозууд 147—150 миллиард шахуу түхэригэй олзо доход абаха байна. Энэ жэлэй декабриин эхин хүрэтэр бүхы колхозуудай 80 шахуу процентнь тракторнуудые, хүдөө ажахын техникэ худалдан абаа. Колхозуудай худалдан абаһан техникын сэн 21 миллиард түхэригөөр тодорхойлогдоо. Тэрэ мүнгэнэй 9 миллиард шахуунь энэ жэлдэ гүрэндэ оруулагдаха юм, үлөөшынь колхозууд удаан болзороор түлэхэ байна.

Заһабарилгын-техническэ станцинуудта гүрэнэй бюджедһээ 3,7 миллиард түхэриг һомологдохоор хараалагдана. Совхозуудта 14 шахуу миллиард түхэриг гаргашалагдаха юм.

Ерээдүйн долоон жэлэй туршада ажалшадай материально-культурна хэмжээе дээшэлүүлхэ тушаа дэлгэрэнгы хэмжээ-ябуулгануудые хараална гэжэ СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ даабарита тоонууд дотор хэлэгдэнхэй. Социально-культурна хэмжээ-ябуулгануудта гүрэнэй саг үргэлжэ ехэ мүнгэ гаргашалжа байһан баримта ажалшан арадай материальна байдалай улам һайжаржа байһые гэршэлэн харуулна. 1958 онойхидо орходоо 1959 ондо 19,2 миллиард түхэригөөр ехэ мүнгэн зөөри дээрэ дурсагдаһан хэмжээ-ябуулгануудта гаргашалагдахаар хараалагдана. Тиигэжэ социально-культурна хэмжээ-ябуулгануудта 232 миллиард түхэриг һомологдохо болоно. Гэгээрэлые, наука, элүүрые хамгаалга болон физкультура хүгжөөлгэдэ, гүрэнэй социальна страховани болон тэдхэмжэдэ, олон үхибүүтэй, мүн ганса бэе эхэнүүдтэ, пенси түлэлгэдэ нилээд ехэ мүнгэн һомологдохо байна.

Гэр байра барилгада туйлай ехэ мүнгэ зөөри һомологдохо юм. Энэ хэрэгтэ 1959 ондо 41,4 миллиард түхэриг һомологдохонь. Энэнь 1958 онойхидо орходоо 5 миллиард түхэригөөр ехэ болоно. 1959 ондо 80 миллион квадратна метр талмайтай гэр байра ашаглалгада оруулагдаха юм.

Гүрэнэй захиргаанай органуудта мүнгэ һомололгые хороохо гэжэ бюджет дотор хараалагдана. Захиргаанай, ажахын аппарадай хүдэлмэрилэгшэдэй тооe хороожо, ажалыень һайжаруулха тушаа парти, правительство ехэ ажал хэжэ байна.

Совет гүрэнэй эб найрамдалда дуратай политика СССР-эй гүрэнэй бюджет дотор эли тодоор гэршэлэн харуулагдана гэжэ элидхэлшэ тэмдэглээ.

1957 оной СССР-эй гүрэнэй бюджедэй дүүргэгдэһэн тухай тоосоон СССР-эй Верховно Соведэй баталамжада табигдана гэжэ нүхэр Зверев хэлээ. Энэ бюджедэй олзо доходынь 626,9 миллиард түхэриг, гаргашань 607,3 миллиард түхэриг болоо. Олзо доходынь гаргашадаа орходоо 19,6 миллиард түхэригөөр ехэ болобо.

Союзай Соведэй, Национальностьнуудай Соведэй хамтын заседани энээгээр дүүрэһэн дээрэ тоологдоо.

УРМА ЗОРИГ ОРУУЛҺАН ДҮНГҮҮД

(Сэлэнгын Сталинай нэрэмжэтэ колхозой парторганизациин секретарь нүхэр С. Будаевай хөөрөөнһөө)

Гайхамшаг үе сагта ажаһуунабди. Манай партиин XXI съезд боложо, Совет ороной саашанхи хүгжэлтын асари ехэ түсэб хараалагдахаяа байна. Эгээл энэ үедэ, съездын урда тээхи ажалай дэбжэлтын оршон байдалда партиимнай ЦК-гэй Пленум һаяхан болоод дүүрэбэ.

Манай Загастай нютагай малша тараашад энэ Пленумэй материалнуудые ехээр һонирхон үзэжэ байна. Тиигэншьегүй аргагүй. Юуб гэхэдэ, һүүлэй табан жэл соо манай партиин ударидалга доро ябажа, колхозно тараашадай амжаһан туйлалтые согсолхонь ха юм. Партиин ЦК-гэй Пленум дээрэ энэ асуудалые тусгаар зүбшэн хэлсэһэн ушар парти, правительствын зүгһөө хүдөө ажахыда али тухай ехэ анхарал табигдадаг байһые үшөө дахин гэршэлнэ бшуу.

Үнгэрһэн табанжэлэй туршада манай Загастай нютагта ехэ хубилалта болоо, колхозоймнай ажахы ехээр хүгжэн дэбжээ. Энэ үе соо мал ажалһаа гол шухала эдеэ хоолой зүйл ехээр абтадаг болоо. Һү һаалга хоёр дахин шахуу дээшэлээ: 1953 ондо үнеэн бүриһөө 625 литр һү һааһан аад, мүнөө жэлдэ 1400 литр болохонь. Мүн колхозой мал ажалай гол һалбари—хони үсхэбэрилгэһөө ехэ ашаг олзо абтана. 1953 ондо манай артель 287 центнер нооһо абаһан һаа, мүнөө 564 центнер нооһо хайшалһан байна. Хонин бүриһөө 2,634 грамм нооһон хайшалагдаа. Мяханшье ехээр абтадаг болонхой. Мүнөө жэлдэ 2800 центнер мяхан гүрэндэ тушаагдаа.

Һүүлэй табан жэл соо малнай горьтойгоор үдэһэн байна. Хонидой тоо 8500-гаар нэмээ гэхэ гү, али 1953 ондо 18 мянган толгой байһан аад, мүнөө 26500 болотороо олошороо. Хонидоймнай үүлтэр һайжаржа, барагсаа шахуу нарин, нарибтар нооһотой үүлтэрэй болонхой.

Колхозой ажахы саашадаа бүри ехээр хүгжэхөөр хараалагдана. Иимэ арга боломжо бии. 1959 ондо хонидоймнай тоо 28500, 1965 ондо 45 мянган толгой болохоор хараалагдана. Ерэхэ жэлдэ 740 центнер, долоон жэлэй эсэстэ 1435 центнер нооһо абадаг болохо түсэбтэйбди. Мүн ерэхэ долоон жэл соо мяха абалга хоёр дахинһаа үлүүгээр нэмэхэ юм.

Мяха абалгын асуудалда КПСС-эй ЦК-гэй декабриин Пленум онсо анхарал хандуулаа. Тиимэһээ мүнөө үеын эрилтые хангаха хараатайгаар энэ хүдэлмэреэ эмхидхэхэ уялгатайбди.

Малай тооe олошоруулхада мяхан ехээр абтахань элитэ. Тиимэһээ түбхын түрүүндэ мяхалиг үүлтэрэй эбэртэ бодо мал үсхэбэрилхэ, мяха абахаар харууһалхада (тугалтайнь хамта адуулха мэтээр) зохистой гээд һанагдана. Гахай үсхэбэрилхэ, шахаха, уһанай шубуу үсхэбэрилхэ мэтын хүдэлмэри ябуулагдаха ёһотой.

Манай колхоз адууһа малаар, илангаяа хонёор олон юм. Хони үсхэбэрилгэ ажахымнай гол шэглэл болохо байна. Тиимэ хадань мал ажал, түрүүшын ээлжээндэ хони олоор үсхэхын тула үбһэ тэжээл элбэг ехээр бэлдэхэ болонобди. Энэмнай шиидхэгдээгүй шэгээрээ байһаар.

Ерэхэ долоон жэл соо манай колхоз үбһэ тэжээл ехээр бэлдэдэг болохо түсэбтэй. Энэ хүдэлмэри хоёр шэглэлээр ябуулагдаха. Нэгэдэхеэр, сабшалангай ургаса дээшэлүүлхэ, шэнэ газар ашаглажа, сабшалан болгохо зэргын хүдэлмэри хэгдэхэ. Хоёрдохёор, тэжээлэй ургамалнууд бүри ехээр таригдаха. Намагтай газар хатааха, сэбэрлэхэ мэтын ехэ юумэн мүнөө жэлдэ хэгдээ. Саашадаа иимэ хүдэлмэри үшөө үргэнөөр ябуулагдаха. Энэ жэлдэ 100 мянган кубометр хэмжээтэй газарай хүдэлмэри хэгдээ, хэдэн зуун гектар сабшалан уһалагдадаг болохонь. Сабшалан уһалха, үтэгжүүлхэ хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэхэ юм.

Энээнтэй дашарамдуулан нэгэ иимэ асуудал шиидхэмээр байна. Сэлэнгэ мүрэнэй арал, тохой соо манай ехэ сабшалан бии. Тэрэмнай үгсүүр, үндэр, һубаг канаваар уһалжа болохогүй газар юм. Хүсэ ехэтэ бүлүүртэй станци абаха ябуулга хэмээр байгаа гээд һанагдана. Тиигээ һаа,—ехэ сабшалан уһалагдаха жэшээтэй. Мүнөө манай промышленность ямаршье оньһон техникэ бүтээнэ ха юм. Иимэ бүлүүртэй станци ганса бидэндэ бэшэ, харин ондоошье аймагуудта хэрэгтэй байхал ёһотой.

Манай артелиин гэшүүд ниитынгээ адууһа малые гарза хоролтогүйгөөр үбэлжүүлхын тулада шармайн оролдоно. Мүнөө хониднай хурьгалжа эхилээ. Үбэлэй түлнүүдые бүрин бүтэнөөр абахын түлөө тэмсэнэбди.

ХҮДӨӨ АЖАХЫЕ СААШАДАНЬ ДЭБЖЭЭХЭ ГЭЭШЭ КОММУНИЗМ БАЙГУУЛГЫН ШУХАЛА ЗОРИЛГОНУУДАЙ НЭГЭН МҮН

1958 оной декабриин 19-дэ КПСС-эй ЦК-гэй Пленум дээрэ нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэлэһэн түгэсхэлэй үгэһөө

Пленум дээрэ үгэ хэлэһэн Центральна Комитедэй гэшүүд, Шалгалтын Центральна Комиссиин гэшүүд, тэрэшэлэн Пленумдэ уригдаһан нүхэд резолюциин проектые, элидхэл соо хэлэгдэһэн зүйлнүүдые бүрин зүбшөөжэ байһанаа мэдүүлбэ гэжэ нүхэр Н. С. Хрущев хэлэнэ. Энэ ушар һүүлэй табан жэлэй туршада хүдөө ажахые хүгжөөхэ талаар партиин хэһэн хүдэлмэриин үрэ дүн сэгнэлгэдэ, мүн саашанхи үедэ бэелүүлхэ шэнэ зорилгонуудые тодорхойлголдо Пленумдэ хабаадагшадай нэгэн һаналтай байһые харуулаа.

Хүдөө ажахые саашадань дэбжээхэ талаар манай ороной үмэнэ мүнөө табигдажа байгаа зорилгонууд үнэхөөрөөл асари ехэ. Энэ ушарые үшөө дахин онсолон тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Ерэхэ долоон жэлэй туршада колхоз, совхозууд ямар ехэ, орёо оньһон ажал хүдэлмэри бэелүүлхэ ёһотойб гэжэ бүхы хүнүүд гүйсэд һайнаар мэдэрэн үшөөл ойлгоодуй гээшэ ха гэжэ би һананаб.

Хүдөө ажахын продуктнуудые бүри ехээр абадаг болохо тухай, манай баялиг болон арга боломжонуудые хэрэглэхэ тухай айхабтар һонирхолтой дурадхалнууд, һанамжанууд Центральна Комитедэй Пленум дээрэ олоор хэлэгдээ. Энэ Пленум дээрэ хэлэһэн хүнүүдэй үгыень тэрэ зандань ойрын үдэрнүүдтэ толилхо гэжэ бидэнэр ЦК-гэй Президиумдэ хэлсээбди. Энэ материал партиин табиһан зорилгонуудые бэелүүлхэдэнь партиин, колхоз болон совхозуудай эдэбхитэдтэ туһалха бшуу.

Нүхэд, бидэнэр мүнөө урда урдынхиһаа онсо ехэ эдэбхитэйгээр, абьяас зоригтойгоор энэ айхабтар харюусалгата хэрэг бэелүүлхын түлөө тэмсэжэ эхилхэ ёһотойбди. Урдынхидал адли Пленумэй һүүлээр партийна организацинуудай эдэбхитэдэй суглаанууд, колхоз, совхозуудай суглаанууд үнгэргэгдэхэ байһаниинь мэдээжэ. Мүн бусадшье хэмжээнүүд бэелүүлэгдэхэ бээз. Теэд мүнөө үеын шатада энээгээр хизаарлажа болохогүй. Хэрбээ элдэб зүблөөнүүдые үнгэргэжэ, шиидхэбэринүүдые абаад, юрэнхы уряануудаар хизаарлаха болоо һаамнай, ажал хүдэлмэримнай зүн дэгээн бүтэхэ ябадалда табигдаха байна бшуу. Долоон жэлэй түсэбэй даабарита тоонуудта хараалагдаһан зорилгонуудые дүүргэхын, үлүүлэн дүүргэхын тулада область, район, колхоз болон совхоз бүхэндэ ямар юумэ хэжэ болохо байнаб гэжэ түбхын түрүүндэ манай хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэд гүнзэгыгөөр ойлгохо, мэдэрхэ ёһотой. Долоон жэлэй түсэбтэ хараалагдаһан зорилгонууд манай энэ Пленумэй шиидхэбэринүүд болон элидхэл соошье хэлэгдэнхэй.

Тиимэ дээрэһээ эмхидхэлэй айхабтар ехэ хүдэлмэри ябуулха шухала болоно. Колхоз, совхоз, бригада, фермэнүүдэй арга боломжонууд тодорхой наринаар шэнжэлэн үзэгдэхэ ёһотой. Хүнүүд гансал юрэнхы тоонуудые мэдээд лэ дүүрэхэ бэшэ, харин хүдэлжэ байһан ажахыдань ямар хүдэлмэри, ямар болзор соо бэелүүлхэ хэрэгтэйб, ямар арга боломжонуудые хэрэглэхэб гэжэ һайнаар ойлгохо ёһотой. Тодорхой зорилгонуудые шиидхэхэ хэрэгтэнь совхозой директорнүүдтэ, колхозой түрүүлэгшэнэртэ туһаламжа үзүүлхэ шухала. Гадна ажахы бүхэндэ хүдэлдэг хүнүүд юу хэжэ шадаха байнаб гэжэ хаража үзөөд, эрхим һайн эмхидхэлшэдые дэмжэхэ, дэбжүүлхэ, тиихэдэ гээгдэлтэй ажахынуудта һайн хүтэлбэрилэгшэдые эльгээхэ хэрэгтэй.

Хэрбээ эдэ бүгэдые хээгүй һаамнай, тусхай сагай үнгэржэ, хэһэн ажалайнгаа дүн согсолон бүридхэжэ эхилхэдэмнай, мүнөөнэйхидэ орходоо оройдоо урагшаа дабшаагүй областьнууд олдоходоо болохо байна бшуу.

Түбхын түрүүндэл һайн хүтэлбэрилэгшэдтэй болохо ёһотойбди. Тэдэнэр ажал хүдэлмэри һайнаар эмхидхэжэ, колхознигуудые, совхозой хүдэлмэришэдые хүтэлэн ажаллуулжа шададаг байха ёһотой гэжэ нүхэр Хрущев тэмдэглэнэ. Ажал хүдэлмэреэ зүн дэгээн бүтэлгэдэ табиха гээшэ айхабтар аюултай. Манай хүтэлбэрилэгшэд бултадаа табигдажа байгаа шэнэ ехэ зорилгонуудые дүүргүүлжэ шадаха гээшэ гү? Хүтэлбэрилэгшэдэймнай олонхидынь ажал хүдэлмэреэ шадамар бэрхээр эмхидхэжэ, зорилгонуудаа дүүргэжэ шадаха байһаниинь элитэ. Гэбэшье мүнөө колхозой түрүүлэгшэнэрэй, совхозой директорнүүдэй болон хүдөө ажахын үйлэдбэриин бусад хүтэлбэрилэгшэдэй үмэнэ табигдажа байгаа ехэ эрилтэнүүдые хангажа. бэелүүлжэ шадахагүй хүдэлмэрилэгшэд баһал дайралдадаг байха юм. Тиимэһээ зарим газарнуудтахи кадрнуудые һэлгүүлхэ ёһотой болохо ха. Энээнһээ айха хэрэггүй. Хүн зомнай ехээр урган хүмүүжээ ха юм. Тиимэһээ ажал хэрэг урагшань ябуулжа шадахаяа болиһон хүдэлмэрилэгшэдые эрхим һайн хүнүүдээр һолихо, һэлгэхэ хэрэгтэй. Бэлигтэй залуу хүнүүд олон. Тэдэнэр эрдэм ухаагаа, эршэ хүсэеэ эрхим һайнаар хэрэглэхэ сагаа хүлеэнэ.

Гэхэтэй хамта заабол бүхы хүдэлмэрилэгшэдые һэлгүүлхэ ёһотой гэжэ хэлэнэ бэшэб. Ажал хүдэлмэри мэдэхэгүй дээрэһээ, мүн үүсхэл эдэбхи гаргажа шадахагүй, хүнүүдые эмхидхэжэ шадахагүй дээрэһээ ажахынгаа хүгжэлтые хойшо татажа байһан лэ хүдэлмэрилэгшэдые шадаал һаа түрэгөөр һэлгүүлхэ, һэльбэхэ шухала.

Мал ажалай продуктнуудай хүн бүхэндэ хүртэсын талаар Америкын Холбоото Штадуудые ойрын жэлнүүдтэ хүсэхын түлөө хүдөө ажахын түрүү хүнүүдэй үүсхэһэн хүдэлөөн айхабтар саг соогоо эхилһэн байна гэжэ мүнөө Пленумэй хүдэлмэри эли тодоор үшөө дахин харуулжа үгэбэ. Парти хадаа һайн һайхан энэ үүсхэлые саашадаашье дэмжэжэ, тэрэниие улам саашадань хүгжөөхэ, олон миллион хүдэлмэрилэгшэдые энэ хэрэгтэ хабаадуулха ёһотой. Айхабтар ехэ, бэрхэшээлтэй хүдэлмэри хэхэ ёһотойбди гэжэ һанажа ябаха хэрэгтэй.

Һү, тоһо абалгаар бидэнэр бүри мүнөө США-гэй хэмжээндэ хүрэжэ ябанабди гэжэ элидхэл соо хэлэгдэһэн байна. Абтадаг мяханай хүн бүхэндэ хүртэсын талаар США-е хүсэхын тулада жэл бүхэндэ бидэнэр 20—21 миллион тонно мяха гэхэ гү, али эдлүүриин газарай 100 гектар бүридэ амидын бэшэ шэгнүүрээр 42 центнер мяха абадаг болохо ёһотойбди, 42 центнер! Энэмнай нүхэд, ехэшье, ехэ бэшэшье байна. Бүхы орон дотороо мяха абалгые иимээр дээшэлүүлхэ гээшэ бэрхэшээлтэй хэрэг байһаниинь элитэ. Гэбэшье эндэ үгэ хэлэһэн Коминтерной нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Андреевас абаха болоо һаа, тэрэмнай үни хада 42 центнер мяха абадаг болоһон байна бшуу. Зуун гектар бүхэндэ 100 центнер мяха абадаг болохын түлөө мүрысөөс нүхэр Андреевагай хүтэлбэрилдэг колхоз жэл хахадай урда үүсхэһэн юм. Энэ уялгаяа тус колхоз амжалтатайгаар дүүргээ. Мүнөө нүхэр Андреева ямар тоо нэрлээб? 1965 ондо эдлүүриин газарай зуун гектар бүридэ колхознигууднай 250 центнер мяха абаха гэжэ шиидхээ гэжэ тэрэ мэдээсэбэл. Энэмнай, нүхэд, Тамбовско областьдо аяар 250 центнер мяхан абтахаяа байна бшуу! Тиин Тамбовско областьдо бүхы дээрэнь зуун гектар бүридэ энэ жэлдэ хэды шэнээн мяхан абтаа хаб?

Хүнүүд: 23 центнер.

Харана гүт, ямар ехэ һэлгүүтэй тоонууд бэ! Юун дээрэһээ иимэ ехэ һэлгүү гарааб. Сагай уларил, байгаали дээрэһээ иимэ юумэн болоо гэжэ хэлэхын аргагүй. Юундэб гэхэдэ, Коминтерной нэрэмжэтэ колхоз тэрэл областьдо оршодог ха юм.

Ушар шалтагаан юуб гэхэдэ, эдэ бүгэдэ эмхидхэлшэдһээ, эмхидхэлэй хүдэлмэриһөө түбхын түрүүндэ дулдыдана гээшэ. Жэшээнь, нүхэр Андреевас ондоо колхоздо, эгээл гээгдэжэ ябаһаншье колхоздо эльгээгээ һаатнай, 2—3 жэлэй үнгэрһэн хойно тэрэ колхоз 100—150 центнер гү, али магад тэрээнһээ ехэшье мяха абадаг болоод байхал.

Үгышье һаа, Калиновка тосхоной колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Грачевые, минии нютагай хүниие абаад үзэе. 1953 ондо тус колхоз зуун гектар бүридэ 8,5 центнер мяха абаһан һаа, 1958 ондо 120 центнер абаал.

Мүн эндэ партиин райкомой секретарь нүхэр Колесников үгэ хэлэжэ, Каневска районой хүдөө ажахые хүгжөөлгэдэ туйлагдаһан амжалтанууд тухай хөөрөө.

Тэрэшэлэн Чувашска республикын Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Коротковой хэлэһэн үгые бидэнэр угаа һонирхон шагнаабди. Энэмнай дүй дүршэлтэй хүтэлбэрилэгшэ юм. Тэрэнэй колхоз ажал хүдэлмэри эрхим һайнаар эмхидхэхэ талаар үльгэр жэшээ болоно үгэнэ. Эдлүүриин газарай зуун гектар бүридэ 200 центнер мяха абахабди гэжэ нүхэр Коротков бата найдамтайгаар мэдүүлээ.

Тиимэһээ ажахын амжалта түбхын түрүүндэ хүнүүдһээ, хүтэлбэрилэгшэдһөө дулдыдана гэжэ би эдэ бүхы жэшээнүүд дээрэ харуулхые хүсэһэн байнаб.

Хүтэлбэрилэлгын шанар хадаа гол шухала зүйл болоно. Хаа хаанагүй, бүхы колхозуудта манай хүнүүд һайнууд. Гансал эдэ хүнүүдые шадамар бэрхээр, зүбөөр эмхидхэжэ ажаллуулха хэрэгтэй байна. Колхозой түрүүлэгшэ хадаа хүнүүдые ажалда һамнаха, албадаха гансал уялгатайб гэжэ һанаха ёһогүй. Түрүүлэгшэ колхозойнгоо гэшүүдые эрхим һайнаар мэдэхэ, ажахыгаа мэдэхэ, тиин ажал хүдэлмэреэ бодомжотой наринаар ябуулжа, колхознигуудаа бэеэ тойруулан нэгэдүүлхэ, жагсааха ёһотой.

Мяха абалгаар США-е хүсэхын тулада республика, областьнууд, багсаахада, ямар хубита оруулха ёһотойб? Хүдөө ажахын министерствын мэргэжэлтэдэй бодожо үзэһэнэй ёһоор, Российска Федераци зуун гектар газар бүридэ амидын бэшэ шэгнүүрээр дунда жэшээгээр 54 центнер мяха абадаг болохо ёһотой. Тиихэдэ 1958 ондо Российска Федераци зуун гектар бүридэ 17 центнер мяха абаа. Краснодарска хизаар зуун гектар бүридэ, тухайлхада, 148 центнер мяха абаха ёһотой. Харин мүнөө тэрэ 46 центнер мяха абаа. Воронежско область 103 центнер абаха ёһотой, мүнөө 28 центнер абанхай. Ростовско область 50 центнер абаха ёһотой, мүнөө 16 центнер абанхай. Саратовска область 37 центнер абаха ёһотой, мүнөө 11 центнер абаа. Алтайн хизаар 31 центнер абаха ёһотой, мүнөө 10 центнер абана. Тиихэдэ ондоо союзна республикануудай оруулха хубитые тухайлан хаража үзэбэл иимэ байна: Украинада 101 центнер абтаха ёһотой, мүнөө 49 центнер абтана; Молдавида 103 центнер абтаха, мүнөө 42 центнер абтадаг; Белоруссида 89 центнер абтаха ёһотой, мүнөө 41 центнер абтана; Литвада 75 центнер абтаха ёһотой, мүнөө 46 центнер абтана; Латвида 80 центнер абтаха ёһотой, мүнөө 44 центнер абтана; Эстонидо 81 центнер абтаха ёһотой, мүнөө 40 центнер абтана; Казахска ССР-тэ 9 центнер абтаха ёһотой, мүнөө 3 центнер абтана; Киргизидэ 26 центнер абтаха ёһотой, мүнөө 8 центнер абтана; Грузида 64 центнер абтаха ёһотой, мүнөө 31 центнер абтана; Арменидэ 53 центнер абтаха ёһотой, мүнөө 26 абтана; Азербайджанда 40 центнер абтаха ёһотой, мүнөө 17 абтана; Узбекистанда 11 центнер абтаха ёһотой, мүнөө 6 центнер абтана, Таджикистанда 22 центнер абтаха ёһотой, мүнөө 10 центнер абтана, Туркменистанда 2,6 центнер абтаха ёһотой, мүнөө 1 центнер абтана.

Колхоз, совхозуудта, районуудта хүдэлмэри ябуулһанайнгаа һүүлээр республика болон областьнуудай партийна, советскэ организацинууд эдэ тоонуудые бүри лаблажа тодорхойлхо бэзэ гэжэ һанагдана. Миил дунда жэшээень абаад лэ эдэ тоонуудые зохёохо бэшэ, харин ажахы бүхэнэй арга боломжые, онсо өөрэ байдалыень али болохоор хараадаа абажа зохёохо шухала байна.

Колхоз, совхозуудта түбхын түрүүндэ элбэг хүрэхэ үбһэ тэжээл бии болгожо шадабал лэ бидэнэр мяха болон мал ажалай бусад продуктнуудые ехээр абадаг болохобди гэжэ нүхэр Хрущев үргэлжэлүүлэн хэлэнэ. Энэ талаар ехэ юумэн хэгдээ, гэбэшье үшөөл ехэ юумэ хэхэ хэрэгтэй. Мал ажалда хэрэглэхын тулада 85—90 миллион тонно хүрэтэр гү, али 5 миллиард гаран пүүд таряа хуряажа абадаг болохо ёһотойбди гэжэ XXI съезд дээрэ хэгдэхэ элидхэлэй тезисүүд соо хараалагдаһыень һанана ёһотойт. Ондоогоор хэлэхэдэ, 1952 ондо бүхы орон дотороо хуряаһан таряанаймнай хэмжээнтэй энэмнай адли шахуу гээшэ. Энэ зорилгые яажа, ямар аргаар бэелүүлжэ болохоб? Энээнтэй дашарамдуулан, таряа ехээр абаха шухалын шухала арга болгошо кукуруза тухай үшөө дахин хэлэхэ хүсэлэнтэйб.

Америкын Холбоото Штадууд гол түлэб кукуруза ехээр ургуулдаг болоһонойнгоо ашаар лэ таряанайнгаа ниитэ хэмжээень дээшэлүүлһэн юм гэжэ мэдээжэ. США-да 30 миллион гектар газар дээрэ кукуруза таригдадаг. Тиихэдэ СССР-тэ оройдоол 4,4 миллион гектар газарһаа мүнөө жэлдэ кукурузын хуурай таряан хуряагдаа. США-да хуряагдаһан ороохото культурануудай дунда кукуруза 32 процентнь, тиихэдэ СССР-тэ—3,5 процентнь болоһон байна. США-да абтадаг таряанай ниитэ хэмжээнэй 46 процентнь кукуруза болоно. Тиихэдэ манай бүхы таряанай хэмжээнэй 7 процентнь лэ кукуруза болодог. Эдэ тоонууд тушаа нарибшалан бодомжолжо үзыт: ороохо таряанай ургасын дунда кукуруза 32 процент эзэлжэ, орон дотор хуряагдадаг таряанай ниитэ хэмжээнэй 46 процентнь болоно байнал.

Ороохото таряанай дунда шэниисэ процентээр иимэ һуури эзэлнэ гэбэл: США-да—27, манайда—53. США-да гектар бүриһөө 31 центнер кукурузын таряан, манайда—22 центнер абтана.

Манай орон дотор бүхы нютагуудта таряан болохо кукуруза ургуулха аргагүй байһаниинь элитэ. Гэбэшье кукурузын һайнаар ургадаг газарташье, тэрэ багаар абтана бшуу.

Хаража үзыт, ямар ехэ олзо кукурузаһаа ороно гээшэб гэжэ нүхэр Хрущев үргэлжэлүүлэн хэлэнэ. Хэрбээ гектар бүриһөө 500 центнер эшэ, набша намаа абабал, энэнь 10 мянган тэжээлэй единицэтэй гү, али гектар бүриһөө абтаһан 100 центнер таряантай адли. Ямар нэгэн ондоо ургаса тарижа, гектар бүриһөө 100 центнер таряа абажа болохо аал? Мүнөө үедэ ямаршье ондоо ургасаһаа иимэ хэмжээнэй таряан абтахагүй гэжэ хүн бүхэн ойлгоно ёһотой. Гектар бүриһөө багашаг ургаса—300 центнер кукуруза абаха гэе. Тиигээшье һаамнай энэ ургаса тэжээлэй 6 мянган единицэтэй гү, али 60 центнер таряантай адли байха байна бшуу. Кукурузын иимэ ургаса ургуулхань хүшэр хүндэ бэшэ юм. Харин тиихэдэ ямар нэгэн ондоо ургаса тарижа, 60 центнер таряа хэр хуряажа болохо ааб, түршаад үзэгты.

Эдэ бүгэдэһөө иимэ тобшолол хэжэ болоно: мяха ехээр абаха зорилгые түргөөр шиидхэхын тулада кукурузые эрид ехээр таридаг болохо хэрэгтэй, кукурузын таряа тоохогүй ябадал усадхаха шухала. Кукурузын таряан тухай хөөрэлдөөнэй гарахада, манай олон нүхэд кукурузые гансал хуурай таряан болгохын тулада ургуулха хэрэгтэй шэнгээр һанадаг. Тиихэдээ манай байгаали, саг жэлэй уларил кукуруза ехээр ургуулха арга олгоногүй гэжэ тэдэнэр хэлэдэг. Энэмнай хуушарһан һанал гээшэ.

Нээрээшье оронойманай бүхы нютагуудта хуурай таряан болохоор кукуруза ургуулжа болохогүй. Теэд кукурузые иимэ таряан болгохын тулада бэшэ, харин эшэ, набша намаань силос болгохо манда шухала ха юм. Харин силос дарахаар кукуруза Латвидашье, Чувашдашье, Сибириин элдэб нютагуудташье ургана бшуу. Тиимэ болохолоороо, оронойманай бүхы нютагуудта кукуруза ургуулжа болохо гээшэ. Намарай таряанай ургадаг газартал ехэнхидээ кукурузашье эшэ, набшаһатай болотороо урган эдеэшэдэг байна. Тиин буурсагтай болотороо эдеэшэжэ, силостэ дарагдаһан кукуруза юун гээшэб? Энэмнай үнөөхил таряамнай бшуу даа, гансал тэрэ ургалгынгаа түсхай шатада зогсоогдоһон байна бшуу.

Нүхэд, кукуруза ургуулха иимэ ехэ аргатайбди. Кукуруза ехээр ургуулжа шадаха хадаа, мяха, һүншье ехээр абадаг болохо байһамнай дамжаггүй. Мүнөө кукурузые хаа хаанагүй урданайхиһаа ехээр таридаг боложо, ороохо таряанай ондоо ургамалнуудые, түсхайлбал, шэниисэ багаар таридаг болохо ёһотойбди гэжэ ойлгохо хэрэггүй.

Шэниисэ гүрэндэмнай хэрэгтэй. Тиимэһээ тэрэнэй абалгые багаханааршье хороожо болохогүй гэжэ нүхэр Н. С. Хрущев тэмдэглэнэ. Область, хизаар, союзна республикануудта ямар ургамал тарихаб гэжэ тодорхойлходоо, Хүдөө ажахын министерствотэй зүбшэхэ хэрэгтэй. Тиигэжэ оронойнгоо элдэб нютагуудта ороохо таряанай культурануудые эгээл таараха газартань зүбөөр ургуулха шухала байна.

Нүхэд Мануковский болон Гиталов гэгшэд эндэ үгэ хэлээ. Тэдэниие шагнажа һууходо, хүсэншни улам нэмэжэ, далитай болоһондол байна гэжэ нүхэр Н. С. Хрущев үргэлжэлүүлэн хөөрэнэ. Юундэ тиигэнэб? Ушарынь эдэ нүхэдэймнай дүй дүршэл ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ айхабтар ехэ арга боломжын бии байһые харуулна бшуу. Нэгэтэ намтай хөөрэлдэхэдөө, Американ фермер г-н Гарст иигэжэ хэлээ һэн: минии фермэдэ өөһэдынгөө хүнүүдые эльгээгты, тэдэнэр минии фермэтэй танилсажа, тэндэ хүдэлэг, нэгэ хүн яагаад зуун гектар газарта кукуруза ургуулжа шадахаб гэжэ мэдэг гэһэн юм.

Нүхэр Гиталов тэрэ фермэдэнь ошожо хүдэлөөд, г-н Гарстһаа олон туһатай, һайн юумэ мэдэжэ, һуража абаа юм. Бидэнэр г-н Гарстда ехэ баясхалан хүргэнэбди. Капиталистнуудые таанар гансал шүүмжэлдэгтэ гэжэ бидэниие, коммунистнуудые хүнүүд хододоо зэмэлдэг. Теэд мүнөө харыт, туһаламжа үзүүлһэнэйнь түлөө фермер-капиталистда баясхалан хүргэжэ байналди.

Мүнөө нүхэд Гиталов Мануковский хоёр айхабтар һайнаар хүдэлдэг боложо, дүй дүршэлыень халан абахаяа тэдээндэ айлшалхаар болонхой. Хэрбээ бүхы хүнүүдээ нүхэр Мануковский болон тэрэнэй туһалагша, мүн нүхэр Гиталов болон бусад шэнгеэр ажаллуулжа һургаа һаа, бидэнэр хүдөө ажахын продуктнуудые эрид ехээр абадаг болохо гэһэн зорилгые түргэнөөр шиидхэжэ шадахабди.

Краснодарска хизаарта ургасые зүбөөр хубаарилан тарибал, жэшээнь, кукурузын ашаар хоёр дахин ехэ таряа хуряажа болохо байна. Тиигэбэл Краснодарай хизаар гахайн мяха, үхэрэй болон шубуунай мяха абадаг ёһотойл фабрика болохо юм. Украина баһал иимэ ехэ арга боломжотой. Ростовско область, Ставрополиин хизаар, Хойто Кавказай автономно республиканууд мүн лэ кукуруза ехээр ургуулха айхабтар һайн эрхэ байдалтай.

Мүн Алтайн хизаарта, Казахстанда хүнүүд гар ажал хэнгүй, кукуруза ургуулжа һураха ёһотой. Эдэ нютагуудтамнай һайн хүдэлмэрилэгшэд, техникэ бии. Тиимэһээ энэ хэрэг һайнаар шиидхэгдэхэ байха. Бидэнэр шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаһан түрүүшын жэлнүүдтэ тэндэ кукуруза ехээр ургуулдаг болохо зорилго табяагүй һэмди. Юундэб гэхэдэ, тэндэ хүнүүд дуталдадаг байгаа, тиигээдшье кукуруза болбосоруулха машинанууд үгы байгаа бшуу. Мүн саашадаашье шэнэ газартай нютагуудта гол түлэб шэниисэ ургуулагдаха юм. Гэхэтэй хамта мүнөө эдэ нютагууд кукурузашье тариха аргатай болонхой. Мануковский болон Гиталов гэгшэдэй дүй дүршэл халан абажа, хүдэлмэриеэ эмхидхэхэдээ, трактористнууд өөһэдөө кукуруза тарижа, тэрэнэй хойноһоо харууһалжа, һайнаар ургуулаад, тэрээгээрээ силос дарадаг болохо. Тиигээд үбэлдөө, таряан ажалһаа сүлөө болоходоо мүн лэ тэдэнэр мал шахаха аргатай байна бшуу. Шэнэ газарта түбхын түрүүндэ мяхан болохо малнуудые үсхэбэрилхэ, шахаха хэрэгтэй.

Шэнэ газартай нютагуудта мал ажал хүгжөөхэ, тэндэһээ мяха ехээр абадаг болохо гээшэ шэнэ газарта хэгдэжэ байгаа хүдэлмэриин шэнэ шата, шэнэ хэрэг мүн. Энэ хүдэлмэри эрхим һайнаар ябуулха эрхэ нүхэсэл мүнөө бии болобо.

Хүнүүд: Зүб, зүб!

Нүхэд! Мал ажалһаа абтадаг продукциин хүн бүхэндэ хүртэсын талаар США-е хүсэхын түлөө мүрысөө колхоз, совхозуудай түрүү хүнүүд үүсхэн дэлгэрүүлээ. Һү, тоһо абалгаар энэ зорилгомнай ойрын сагта бэелүүлэгдэхэнь. Мяха абалгаар энэ зорилгые дүүргэхэ гээшэ орёо бэрхэтэй, гайтайхан хэрэг байна. Тиимэһээ мүн энэ талаар мүрысөөндэ илалта туйлахын тулада бидэнэр нилээд һайнаар бэлэдхэхэ ёһотойбди. Урилдаанда хабаадахыч тулада хүн морёо һорин бэлэдхэдэг ха юм, тэрээндэл адли манай бэлэдхэхэ иимэ «моримнай» кукуруза болохо байна гэжэ нүхэр Н. С. Хрущев хэлэбэ.

США-тэй хэжэ байгаа мүрысөөндэ илалта туйлаха бүхы эрхэ нүхэсэл бидэндэ бии гэжэ нүхэр Н. С. Хрущев хэлэнэ: кукурузын һайн сортнууд бии, шухала хэрэгтэй машинанууд бии, хүдэлмэрилэгшэд бии, дүй дүршэл бии. Гансал юу хэхэ хэрэгтэйб гэхэдэ, энэ түрүү дүй дүршэлые бүхы орон дотор нэбтэрүүлэн дэлгэрүүлхэ шухала. Манай Советскэ Союзай нютаг бүхэндэхи колхознигууд, совхозуудай хүдэлмэрилэгшэд гайхамшагта һайн «морин» болгошо кукурузые «хазаарлан гартаа абажа» шададаг болохо ёһотой. Хэрбээ бидэнэр мүрысөөндэ США-е диилэбэл,—тэрэниие диилэхэмнай лабтай, —бидэнэр орон дотороо мал ажалай продуктнуудые элбэг дэлбэг болгожо шадахабди.

Кукуруза ехээр ургуулдаг болохотоёо хамта, мал ажал хүгжөөхын тула мүн бусадшье тэжээлэй ургасануудые али болохоор хэрэглэхэ шухала. Мүнөө квадратно-гнездовой аргын ашаар сахарай свёклые машинаар элдүүрилхэ арга олдонхой. Урданайхида орходоо бага хүсэ гарган, энэ үнэтэ ургасые ургуулдаг болонхойбди. Тэжээлэй шанарай талаар сахарай свёкло кукурузаһаашье дээрэ байха юм. Гансал тэрэниие ургуулхын тулада кукурузада орходоо ехэ хүсэ, зөөри гарадаг. Тиин гансал сахар абахын тулада бэшэ, харин малда эдюулхын тулада сахарай свёкло ургуулдаг болог-ты гэжэ ажахынуудта дурадхаха хэрэгтэй. Кукуруза, сахарай свёкло болон хартаабха—эдэ гурбан ургамал хадаа мал ажалые дэбжээхэ шухала хэрэгтэй культуранууд мүн болоно.

Шииг нойто ехэтэй нютагуудта «сэбэр пар» гэдэгые хэхэеэ болихо, тиигэбэл лэ хүдөө ажахын продукци айхабтар ехээр абаха эрхэ нүхэсэл олдохо гэжэ нүхэр Н. С. Хрущев саашадань тэмдэглэнэ.

Хүдөө нютагуудта хэгдэдэг барилга тухай тобшохоноор хэлэхэ хүсэлэнтэйб гэжэ Н. С. Хрущев хэлэбэ. Энэ Пленум дээрэ архитекторнууд, инженернүүд үгэ хэлэжэ, болохотой дурадхалнуудые оруулаа. Тэдэнэй оруулһан дурадхалнуудай олонхинь мүнөө барилгада бэелүүлэгдэжэ байдаг. Мүнөө үедэ барилгада кассетнэ арга гээшые урданайхиһаа ехээр, үргэнөөр хэрэглэдэг болохо шухала байна. Тэрэ аргаар хаа хаанагүй барилга хэжэ болохо, тиихэдэ гэрэй хэрэгсэлнүүд тэрэ аргын ашаар бэлэхэнээр бүтээгдэдэг. Мүн нүхэд Леонтьев болон Розенфельд гэгшэдэй дурадхаһан каркасна гэрнүүдынь һайн, тэдэниие олоор баридаг болохо хэрэгтэй гэжэ би һананаб.

Барилга хэхэ талаар манай арга боломжонууд үнэхөөрөөл барагдашагүй ехэ. Барилгада хэрэглэхээр гайхамшаг һайн материалнууд нютаг бүхэндэ байдаг. Министерствонууд болон совнархозууд, манай нютагай организацинууд энэ хэрэгые ёһотой һайнаар эрхилдэг болохо зэргэтэй.

«Ростсельмаш» заводой главна конструктор нүхэр Строков Пленум дээрэ ехэ һонирхолтой үгэ хэлээ. Мүн эндэ үгэ хэлэһэн Саратовай инженер нүхэр Кононенко гэгшын үгые дуулаагүйдөө шаналнаб. Тэдэнэр хоюулаа тракторто шагтагалагдадаг комбайнуудые хубилгажа, өөрөө ябадаг болохо талаар үүсхэл гаргаһан байна. Мүн универсальна тягач зохёон бүтээхэ тухай дурадхалда анхарал хандуулмаар. Энэ машиные хүдөө ажахын бүхы хүдэлмэринүүдтэ хэрэглэжэ болохо ха юм. Теэд хэрбээ энэ тягач час соо оройдоол 22 километр ябажа ажалладаг байбал, транспортын эрхэ байдалтай таарахагүй байһаниинь элитэ. Энэ машиные часай 40 километр ябуулдаг болгохо хэрэгтэй. Энээндэ манай конструкторнууд һаналаа табиха бээз гэжэ найдагдана.

Совхозууд тухай. Шэнэ газарта байгуулагдаһан шэнэ совхозуудай хүдэлмэридэ дутагдалнууд үшөөл олоор ушарна. Эндэ үгэ хэлэһэн хүнүүд эдэ дутагдалнууд тухай хэлээ, зүбшье хэлээ. Нүхэд, совхозой хүдэлмэришэдэй һууха байрын гэрнүүдые бариха шухала болобо. Энэ зорилгые заабол бэелүүлхэ хэрэгтэй. Мүн тэрэшэлэн тэдэнэй салин хүлһэ гуримшуулха шухала. Энэ хүлһэнийнь тэдэнэй хэһэн ажалдань, ажалайнь хэмжээндэ үнэхөөрөө тааралдаха ёһотой. Тиигэбэл хүнүүд урмашажа, ажалдаашье һайнаар, урагшатайгаар хандадаг болохо, зохёон байгуулхы үүсхэл эдэбхиеэ ехээр бадаруулдаг болохо байна.

Таряа хадагалха полевой складуудые бариха гээшэ шэнэ совхозуудай хойшолуулагдашагүй шухала зорилгонь болоно. Энэ складуудые түмэр-бетоноор гү, али металлаар хэбэл дээрэ байжа магадгүй. Мүн заримыень нүүдэл байхаар хэжэшье болохо.

Нүхэд, манай орондо намагтай газар айхабтар ехэ. Тэдэниие хатаажа, эмхи гуримтай болгохын тулада тусхай машина, техникэ зохёохоор болоо. Белоруссида бүтээгдэһэн намаг хатаадаг машинануудые би хараа һэм. Академик Мацепуро энэ хэрэг үүсхээ. Белоруссида хэгдэһэн машинанууд шанараар һайн. Эдэ машинануудай ашаар намагтай айхабтар ехэ газарые ашаглан хэрэглэжэ болохо байгаа. Гэбэшье намаг хатаадаг машина бүтээхын тулада ехэ металл хэрэгтэй байна. Тиимэһээ намаг хатаадаг машинануудые бүтээхын тулада түмэр түдэгэ суглуулыт гэжэ хүн зоноо уряалбалнай зүйтэй байха бэшэ аа гү? Тэрэнэй ашаар олон миллион тонно түмэр суглуулжа болохо бшуу.

Комсомол түмэр түдэгэ ехээр суглуулха аргатай. Гүрэн түрын үдхашанартай энэ шухала хэрэгтэ залуушуулые элсүүлхэ ёһотой. Түмэр түдэгэ бэлээршье олдохо байна. Жэшээнь, түмэр замай хажуугаар хаягдашанхай түмэрнүүд хэбтэдэг, мүн үнгэрэгшэ дайнай болоһон һууридашье түмэр түдэгэ элбэг үзэгдэдэг.

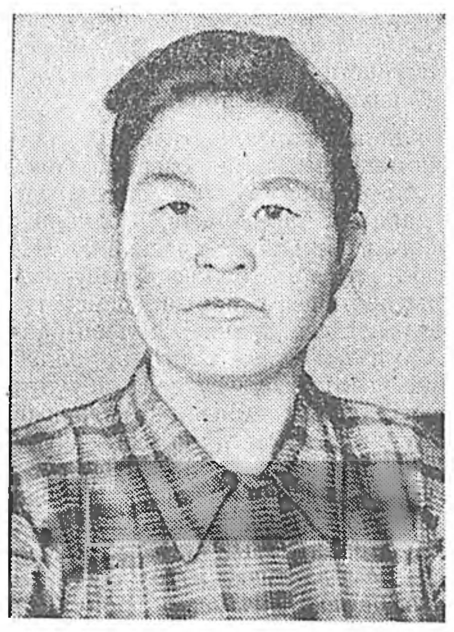
Хүдөө ажахые саашадань дэбжээлгын асуудалнууд хадаа коммунизм байгуулгын шухалын шухала асуудалнууд мүн. Арад зомнай партиингаа политикые ойлгожо, һайшаана. Юундэб гэхэдэ, партимнай арад зоноо Ленинэй заһан замаар хүтэлнэ бшуу. Шадаал һаа богахан саг соо хүн зонойнгоо ажабайдалые һайжаруулхын, коммунизм байгуулжа байгаа арадайнгаа культурна хэмжээень дээшэлүүлхын тулада бидэнэр хүсэ шадалаа улам эршэдхэжэ, шэнэ илалтануудые туйлаха ёһотойбди.

Эрдэм ухаанайшье, эд зөөриингшье баялигые али болохо түргэнөөр элбэг дэлбэг болгохо бүримнай коммунизмын үзэл бодолнууд бүхы дэлхэй дээрэ улам ехэ нүлөө үзүүлдэг болохол. Промышленностиингаа хүсэ шадалые жэл ерэхэ бүри арьбадхан бэхижүүлхэ, таряа, мяха, тоһо болон бусад продуктнуудые, хубсаһа хунар, гутал болон бусад эд бараа бүри ехээр абадаг болохо, байрын гэр, һургуули, соёл культурын эмхи зургаануудые улам олоор бариха, эрхим һайн шанартай ном хэблэхэ, фильмнүүдые олоор гаргаха гээшэ коммунизмые бодото дээрэнь байгуулһан ажал хэрэг мүн болоно.

Нүхэд! Коммунистическэ партиин XXI съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө тэмсэлэй, долоон жэлэй агуу ехэ түсэбые бэелүүлхын түлөө тэмсэлэй түрүүшын жэл 1959 он болохонь. Ажал хүдэлмэриимнай амжалта түгэлдэрөөр бүтэхэ байһаниинь элитэ. Манай ороной үмэнэ табигдажа байгаа, коммунизм байгуулгын зорилгонуудые амжалтатайгаар дүүргэхын тулада бүхы хүсэ шадалаа элсүүлэе. (**Нэрьемэ альга ташалга**).

НҮХЭД hААЛИШАД! Түрүүшүүлhээ жэшээ абажа, үдэртөө үнеэн бүриhөө хахад пүүд hү hаахын түлөө тэмсэгты!

* * * *

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарhаа) Сэлэнгын аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой суута hаалишан Долгоржап **Цырендоржиева,** Иволгын аймагай «Улаан Оронго» колхозой эрхим hаалишан Пэя Пантелеймоновна **Собенникова,** Ториин аймагай Свердловой нэрэмжэтэ колхозой түрүү hаалишан Анисия Сергеевна **Лямичева,** Курумканай аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой hаалишан Сэрэнжит Доржиевна **Дондокова.**

Байгша оной үнгэрhэн 11 hарын туршада үнеэн бүриhөө 1700 килограммhаа дээшэ hү hааhан колхозууд

Колхоз	Аймаг	Түрүүлэгшын нэрэ, обог	hаагдаhан hүн
Калининай нэр.	Тарбагатайн	Болонев И. М.	2244
«Красный опытник»	Заиграйн	Казазаев Д. Г.	2094
«Путь Ильича»	Сэлэнгын	Аверин В. Е.	1975
«3-я Пятилетка»	Иволгын	Горбунов П. А.	1890
Лазогой нэр.	Прибайкальска	Молоков В. А.	1864
Ленинэй нэр.	Кударын	Иванов И. Ф.	1771
Логовскиин нэр.	Бичурын	Бутаков С. Д.	1741
Ленинэй нэр.	Кабанскын	Квасников А. К.	1738
«Заветы Ильича»	Прибайкальска	Боев Н. М.	1707
Ленинэй нэр.	Б-Кударын	Сычев Т. Д.	1707

Энэ оной 11 hара соо үнеэн бүриhөө 1900 килограммhаа дээшэ hү hааhан совхозууд

Совхоз	Директорэй нэрэ, обог	hаагдаhан hүн	Совхоз	Директорэй нэрэ, обог	hаагдаhан hүн
Бичурын	Юмсунов Б. Б.	2159	Борьёогой	Мельников Н. А.	1980
Кяхтын	Ильков Д. В.	2083			

Энэ үе соо үнеэн бүриhөө 2300 литрhээ дээшэ hү hааhан үүлтэртэ фермын түрүү hаалишад

Нэрэ, обог	Колхоз	Аймаг	hаагдаhан hүн
Жалсанова Ц.	Карл Марксын нэр.	Сэлэнгын	4263
Буянтуева Б.	Карл Марксын нэр.	Сэлэнгын	3013
Будажапова Д.	Карл Марксын нэр.	Сэлэнгын	2990
Савинова М.	Карл Марксын нэр.	Сэлэнгын	2812
Цырендоржиева Д.	Карл Марксын нэр.	Сэлэнгын	2772
Дараева Т.	Карл Марксын нэр.	Сэлэнгын	2670
Яндукова П.	Сталинай нэр.	Сэлэнгын	2578
Дамбаева С.	Карл Марксын нэр.	Сэлэнгын	2498
Бадмаева Д.	Сталинай нэр.	Сэлэнгын	2471
Тубчинова Р.	Сталинай нэр.	Сэлэнгын	2425
Дылыкова О.	Сталинай нэр.	Сэлэнгын	2321

Энэ үе соо үнеэн бүриhөө дунда зэргээр 2100 литрhээ дээшэ hү hааhан hүнэй-товарна фермын түрүү hаалишад

Нэрэ, обог	Колхоз	Аймаг	hаагдаhан hүн
Эрдынеева Д. Б.	Ждановай нэр.	Кударын	2786
Харламова А. С.	Свердловой нэр.	Ториин	2708
Осокина М. Т.	Свердловой нэр.	Ториин	2650
Казазаева Т. Ф.	Калининай нэр.	Тарбагатайн	2624
Борисова А. В.	Калининай нэр.	Тарбагатайн	2617
Гомбоева М.	«Коммунизм»	Иволгын	2394
Пурбуева Н.	«Коммунизм»	Иволгын	2385
Чебунина Ф. Г.	«Путь Ильича»	Сэлэнгын	2344
Зайцева С. С.	Калининай нэр.	Тарбагатайн	2289
Кокорина В.	«Коммунизм»	Иволгын	2286
Назимова В. И.	Ранжуровай нэр.	Кударын	2268
Емельянова А. С.	Калининай нэр.	Тарбагатайн	2257
Чулкова О.	«Красный опытник»	Заиграйн	2251
Васильева Н. И.	«Красный опытник»	Заиграйн	2249
Трифонова Ф.	«Путь Ильича»	Сэлэнгын	2223
Жамбалова Ц.	«Улаан Оронго»	Иволгын	2204
Сафронова А.	«Красный опытник»	Заиграйн	2202
Трифонова А. Е.	«Искра»	Тарбагатайн	2201
Собенникова П.	«Улаан Оронго»	Иволгын	2190
Ханова З.	«Красный опытник»	Заиграйн	2188
Вязьмина В. И.	Лазогой нэр.	Прибайкальска	2187
Баинова Б. Н.	Ждановай нэр.	Кударын	2184
Рузина З. М.	XX партсъездын нэр.	Кабанскын	2181
Власова М. Л.	Калининай нэр.	Тарбагатайн	2166
Ермакова Ф.	Лазогой нэр.	Прибайкальска	2143
Власова Е. П .	Калининай нэр.	Тарбагатайн	2140
Юдаева М. А.	Лазогой нэр.	Прибайкальска	2140
Борисова А. П.	Калининай нэр.	Тарбагатайн	2139
Зайцева Е.	Свердловой нэр.	Ториин	2136
Казазаева А. И.	Калининай нэр.	Тарбагатайн	2129
Нассонова З.	«Красный опытник»	Заиграйн	2125
Головина К. Г.	Свердловой нэр.	Ториин	2125
Мельникова Е.	«Красный опытник»	Заиграйн	2121
Корытова А. Г.	Ленинэй нэр.	Кабанскын	2115
Санданова Б. Б.	Ждановай нэр.	Бичурын	2115
Власова Е. И.	Калининай нэр.	Тарбагатайн	2115
Нечаева М. Г.	«40 лет Октября»	Кударын	2112
Мухина Л. М.	Кировэй нэр.	Кабанскын	2102

Үнгэрhэн 11 hара соо үнеэн бүриhөө 2200 килограммhаа дээшэ hү hааhан совхозуудай түрүү hаалишад

Нэрэ, обог	Совхоз	Аймаг	hаагдаhан hүн
Дармаева Д.	Бичурын	Бичурын	3131
Гармаева Д.	Бичурын	Бичурын	3008
Ленхобоева Д.	Бичурын	Бичурын	2948
Буянтуева В.	Сэлэнгын	Сэлэнгын	2780
Чойжамсуева Ц.	Сэлэнгын	Сэлэнгын	2780
Цынгунова А.	Сэлэнгын	Сэлэнгын	2654
Плотникова Е.	Бичурын	Бичурын	2570
Гуржанова Я.	Сэлэнгын	Сэлэнгын	2550
Лукащук М. М.	«Эрдэм»	Мухаршэбэрэй	2515
Доржиева Д.	Бичурын	Бичурын	2508
Олейникова А.	«Эрдэм»	Мухаршэбэрэй	2493
Ульзутуева Д. Б.	Кяхтын	Кяхтын	2430
Цыремпилова А. Р.	Кяхтын	Кяхтын	2428
Дышипылова З. П.	Кяхтын	Кяхтын	2418
Романюк А. С.	«Эрдэм»	Мухаршэбэрэй	2415
Дармаева Д.	Бичурын	Бичурын	2387
Гармаева Д. Б.	Кяхтын	Кяхтын	2386
Жигмитова Д. Н.	Кяхтын	Кяхтын	2374
Санжиева Д.	Сэлэнгын	Сэлэнгын	2369
Буянтуева З.	Сэлэнгын	Сэлэнгын	2360
Урусова А. С.	Кяхтын	Кяхтын	2331
Дабаева Д.	Кяхтын	Кяхтын	2324
Нагирна О. Т.	«Эрдэм»	Мухаршэбэрэй	2303
Б-Мункуева Ц.	Бичурын	Бичурын	2303
Ванчикова Н. Б.	Кяхтын	Кяхтын	2279
Батарова Н.	Бичурын	Бичурын	2278
Дашипылова Н. Б.	Кяхтын	Кяхтын	2269
Хайдапова Н. Б.	Кяхтын	Кяхтын	2266
Сабчук О. С.	«Эрдэм»	Мухаршэбэрэй	2245
Цыренова Ц.	Бичурын	Бичурын	2242
Занданова Н. Б.	Кяхтын	Кяхтын	2226
Жамбалова	Сэлэнгын	Сэлэнгын	2213
Гармаева А	Бичурын	Бичурын	2207
Гриб В.	«Эрдэм»	Мухаршэбэрэй	2202

КПСС-эй обкомдо, Бурядай АССР-эй Министрнүүдэй Советтэ

hү hаалгые дээшэлүүлhэнэй түлөө 1958 оной ноябрь hарын социалистическэ мүрысөөнэй дүнгүүдэй ёhоор республикын Министрнүүдэй Советэй, КПСС-эй обкомой дамжуулгын Улаан туг барюулха тухай

hү hаалгые дээшэлүүлгээр республикын аймагуудай, колхозууд олон совхозуудай дунда дэлгэрhэн 1958 оной ноябрь hарын социалистическэ мүрысөөнэй дүнгүүдые КПСС-эй обком, Бурядай АССР-эй Министрнүүдэй Совет хаража үзөөд, ингэжэ **тогтообо:**

Республикын Министрнүүдэй Советэй, КПСС-эй обкомой дамжуулгын Улаан тугые **Тарбагатайн аймагта** үлөөхэ (КПСС-эй айкомой секретарь нүхэр Черняков, аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүхэр Бурлаков, аймагай хүдөө ажахын инспекциин начальник нүхэр Соломиний). Энэ аймаг үнгэрэгшэ жэлэй ноябрь hарынхида орходоо энэ жэлэй ноябрь hарада 11,1 процентээр ехэ hү hааhан байна. Хэрбээ аймагай колхозууд үнгэрэгшэ жэлэй ноябрь hарада үнеэн бүриhөө 78 килограмм hү hааhан байгаа hаа, энэ жэлэй ноябрь hарада 83 килограмм hаажа, hү тушааха жэлэйнгээ талгабарие 124,5 процент дүүргээ. Үнеэдэйнгээ тоо толгойе 6,8 процентээр олошоруулаа.

Тарбагатайн аймагай Калининай нэрэмжэтэ колхоздо дамжуулгын Улаан туг үлөөхэ (колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Болонев, парторганизациин секретарь нүхэр Власов, зоотехник нүхэр Васильева). Энэ колхоз үнгэрэгшэ жэлэй ноябрь hарынхида орходоо энэ жэлэй ноябрь hарада 23,8 процентээр ехэ hү hааба. Тус колхоз байгша оной 11 hарын турша соо үнеэн бүриhөө 2244 килограмм, тэрэ тоодо ноябрь hарада 163 килограмм hү hаагаа, гүрэндэ hү тушааха түсэбөө 190,3 процент дүүргээ, үнеэдэйнгээ тооё 13,1 процентээр олошоруулаа.

Иволгын аймагай «Улаан Оронго» колхоздо дамжуулгын Улаан туг барюулха (колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Тармаев, партийна организациин секретарь нүхэр Бимбаев, зоотехник нүхэр Торгашин). Энэ колхоз үнгэрэгшэ жэлэй ноябрь hарынхида орходоо энэ жэлэй ноябрь hарада hү hаалгаяа 3,9 процентээр дээшэлүүлжэ, 11 hарын турша соо үнеэн бүриhөө 1458 килограмм hү, тэрэ тоодо ноябрь hарада 89 килограмм hү hааhан байна. Тиигэжэ hү тушааха түсэбөө 142,2 процентээр дүүргээ.

Байкало-Кударын аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозhоо дамжуулгын Улаан туг бусаажа абаха. Энэ колхоз үнгэрэгшэ жэлэй ноябрь hарынхида орходоо энэ жэлэй ноябрь hарада hү hаалгаяа доошолуулаа.

Кударын аймагай «40 лет Октября» колхоздо дамжуулгын Улаан туг барюулха (колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Ильин, партийна организациин секретарь нүхэр Банеев, зоотехник нүхэр Баровский). Энэ колхоз үнгэрэгшэ жэлэй ноябрь hарынхида орходоо энэ жэлэй ноябрь hарада 67,7 процентээр ехэ hү hааhан байна. Тиигэжэ энэ жэлэй 11 hарын турша соо үнеэн бүриhөө 1525 килограмм hүн hаагдаа. Хэрбээ 1957 оной ноябрь hарада үнеэн бүриhөө 38 килограмм hүн hаагдаhан байгаа hаа, энэ жэлэй ноябрь hарада 78 килограмм hүн hаагдаба. hү тушааха жэлэйнгээ түсэбые 193,3 процент дүүргээ.

1957 оной ноябрь hарынхида орходоо энэ жэлэй ноябрь hарада үнеэдhээ hү багаар hааhанайнь түлөө Кабанскын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозhоо дамжуулгын Улаан туг бусаажа абаха.

Борьёогой совхоздо дамжуулгын Улаан туг үлөөхэ (директорынь нүхэр Мельников, партийна организациин секретарь нүхэр Тогочеев, главна зоотехнигынь нүхэр Уварова). Энэ совхоз үнгэрэгшэ жэлэй ноябрь hарынхида орходоо энэ жэлэй ноябрь hарада 23 процентээр ехэ hү hаагаа. Тиигэжэ үнеэн бүриhөө 1980 килограмм hү, тэрэ тоодо ноябрь hарада 109 килограмм hү hааhан байна. hү тушааха түсэбөө 106,2 процент дүүргээ, үнеэдэйнгээ тоо толгойе 14,8 процентээр олошоруулаа.

ЗАЛУУ ҮЕТЭНИИЕ АЖАЛДА БЭРХЭ ХҮНҮҮД БОЛГОЕ

hургуулиие өөрын ажахытай болгохо

hургуулинуудай hуралсалай базые, hурагшадай дүршэл олохо арга бии болгохо шухала гэжэ hанагдана.

hургуулинуудай дэргэдэхи туршалгын талмайнууд мүнөө ёhын тэдыдэ байдаг, тэндэ hурагшадай ёhото hургаал гү, али ажалай дүршэл олодоггүйнь элитэ. Харин hургуулиин hуралсалай талмайhаа абтаhан огородой ургамалнуудай дээжэнь выставкэдэ табигдахын тула хэрэглэгдэдэг шэнги юм.

Тиимэhээ 8 жэлэй hургуулинуудай дэргэдэ ажал хэжэ дүршэхэ база бии болгохо хэрэгтэй. Газар тариаланhаа гадна, мүн мал ажалтай газарта—мал хараха, үсхэбэрилхэ шадабаритай болохо ёhотой. Мүнөө биологи, ботаника гэхэ мэтын предмет үзэхэдөө хэдэн километрын газарта байдаг колхозой фермэ худар hарадаа нэгэ-хоёр дахин экскурсиин гуримаар ошожо хараад лэ дүүрэдэг байна бшуу. Харин малые зүбөөр эдеэлүүлхэ, уhалха, харууhалха хэрэгтэ hурагшад бэеэрээ хабаадаха аргагүй байдаг.

Хэрбээ 8 жэлэй hургуулиин дэргэдэ огородой гү, али ондоо ургамалай хажуугаар үхэрэй, хониной, тахяагай, туулайн, нугаhанай, галуунай фермэтэй болоод, тэрэнээ hурагшад өөhэдөө научна ёhоор, багшын ударидалга доро харадаг, ажалладаг, шэнжэлдэг байгаа hаань—харюусалга ехэтэй, дүршэл олохо хэрэгтэ бэлэн болохо, ажалдаа ёhо тэдысэ хандадаг ябадал усадхагдаха ушартай.

8 жэлэй уялгата hуралсалай бэелүүлэгдэхэдэ, ород хэлэнhээ ондоо предмедүүдые 5—7 классуудта ор-шуулгын гуримаар hургабал, ород хэлэ үшөө hайса шудалаагүй бурят hурагшадта дээрэ байха hэн. Илангаяа ойлгогдоогүй орёо бэрхэ асуудалнуудые бурят хэлэн дээрэнь багшын тайлбарилан хэлэхэдэ яаха юм. Тиигэбэл ородшье, бурядшье хэлэ шудалха, хүгжөөхэдэнь hаад тойбо болохогүй. Харин эхин классуудhаа ород хэлэ заалгые hайжаруулхада шухала болохо бээз. Ород хэлэн дээрэ бүхы предмедүүдые хоёрдохи шатаhаа хойшо заабал дээрэ байха.

«Олоороо хэлсэhэн үгэгүй, оолёор сабшаhан өөгүй» байдаг хадань, бэлэдхэлэй класс тухай хэдэн үгэ хэлэхэ hаналтайб. Бэлэдхэлэй класс хуушан гуримаарнь орхижо, бурят залуушуулые нэгэ жэлээр үлүү бариhанай хэрэг хуб? 7 наhа хүрэтэрөө ямаршье бүлын дунда байhан хүүгэд бэлэдхэлэй класста «hураhанhаа» дутуугүйгөөр хүмүүжэдэг, болбосордог, ородшье, бурядшье яряанай хэлые бэлэдхэлэй класста байhанhаа дутуугүйгөөр ойлгодог ха юм. Мүнөө газар газарта эмхидхэгдэhэн хүүгэдэй ясли, талмай, сад гэхэ мэтэ эмхинүүд хүмүүжэл болбосоролой ёhотойл hургуули болоно бэшэ гү?

Бага наhанай хүүгэдые hургуулида орохо хүрэтэрнь гэр бүлын оршон байдалда, хүүгэдэй ясли, талмай гэхэ мэтэ эмхинүүдтэ яажа, ямар хэмжээтэйгээр хүмүүжүүлхэ, hургаха тухай юрэнхы гуримтай болоо hаа, багшанар, хүмүүжүүлэгшэдые харюусалгатай болгоо hаа, hайн шэнги hанагдана.

Н. Намсараев, РСФСР-эй Хэжэнгэ. габьяата багша.

Үхибүүдые найматайhаань hургуулида абаха

1. Ажалай, политехническэ найман жэлэй hургуулиин материально-hуралсалай базые бэхижүүлхын тула **жэжэхэн hургуулинуудые хамтаруулан нэгэдхэхэ хэрэгтэй.** Нэгэ колхозой гү, али сомсоведэй газар дээрэ байhан эхин hургуулинуудые тэндэхи найман жэлэй hургуулитай ниилүүлхэдэ болохо. Мүнөө сагта бишыхан, жэжэ божохон hургуулинуудай саашадаа байха хэрэгынь дүүрээ. Ажалшад хамтынгаа хүсөөр шэнэ, найман жэлэй hургуулиин гэр байшангуудые барижа үгэмөөр хүсэ шадалтай болонхой.

2. **Найман жэлэй интнернат-hургуули Дэрээндэ байгуулха хэрэгтэй гэжэ hананабди.** Дэрээнэй hургуулиие Ягдынска эхин hургуулитай ниилүүлээд, тэндэхи эвенкнүүдэй интернадай орондо интернат-hургуули нээгээ hаа, таарамжатай байна.

Колхозой правлениин, партийна эхин организациин үүсхэлээр мүнөө классай 6 таhалгатай, 160 hурагшадай багтахаар hургуулиин байшан баригдажа эхилээ. Гэбэшье энэ байшан hургуулиин эрилтые хүсэд хангажа шадахагүй. Тиимэhээ hургуулиингаа гэрыень дабхарлаха гү, али үргэдхэхэ хэрэгтэй болоно.

3. Мүнөө 7 наhатайшуул hургуулида ороно. Теэд иимэ үхибүүдэй бэе махабадань хүсэд хүгжөөгүй байдаг ха юм. Тиимэ ушарhаа **үхибүүдые 8 наhа гүйсэhэн хойнонь hургуулида абадаг болохо.** Врачын справкын ёhоор, хүсэд хүгжэнги бэетэй гэгдэhэн 7 наhатай үхибүүдые зарим лэ ушарта hургуулида абамаар.

4. Манай hургуулиин багшанар, түрэлхид **бэлэдхэлэй классые усадхаха** гэhэн hанамжа оруулна. Олон жэлэй дүй дүршэл дээрэhээшье харахада, энэ классые саашадань байлгаhанай хэрэггүй. Найман жэлэй hургуулида ород хэлэ hайнаар шудалхын тула **тоо бодолго, алгебра, геометри, хими, физикэ гэхэ мэтэ предмедүүдые 5-дахи классhаа эхилжэ, ородоор зааха хэрэгтэй.**

Э. Будаев, Курумканай аймагай Аллын долоон жэлэй hургуулиин директор.

„БУРЯТ ҮНЭНДЭ“ БЭШЭhЭНЭЙ hҮҮЛЭЭР

Аймсоведэй түрүүлэгшын харюу

Гурбан жэлэй соёлой добтолгын эхилhэн саrhаа хойшо энэ хүдэлмэриин тон удаанаар, ёhын тэдыдэ ябуулагдажа байhан тухай «Заиграйн аймагта шухала хүдэлмэри тоогдоногүй» гэhэн гаршагтай статья манай газетэдэ толилогдоо hэн.

—Статья соо хэлэгдэhэн баримтанууд зүб байба. Аймаг дотор соёл гэгээрэлэй хүдэлмэрине эрид hайжаруулха хэмжээ-ябуулганууд хараалагдаад, бэелүүлэгдэжэ захалаа.—гэжэ аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүхэр Дагбаев редакцида мэдээсэнэ.

Статья соо хэлэгдэhэн дутуу дунданuудые усадхахын тула ноябриин 14-дэ КПСС-эй райкомой бюро боложо, энэ асуудалые зүбшэн хэлсээ. Гурбан жэлэй соёлой добтолгын түсэбөөр хараалhан хэмжээнүүдээ Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой парторганизациин ямараар дүүргэжэ байhаниие бюро хаража үзөө.

Тэрэшэлэн аймаг дотор ном наймаалга гуримшуулагдаа. Мүнөө зарим колхозуудта культурын гуламтанууд баригдажа байна. Жэшээлхэдэ, Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой Дардын Хүл гэжэ нютагта культбаза барижа дүүргэгдээ.

„Хүйтэнэй ойротошоод байн гэhээ“

Яруунын аймагай «Коммунизм» колхозой олонхи малынь мүнөө хүрэтэр үбэлэй дулаан байраар хангагдаагүй гэжэ дээрэ дурсагдаhан гаршагтайгаар манай газетын ноябриин 5-най номерто толилогдоhон статья соо тэмдэглэгдээ hэн.

—Шалгаад үзэхэдэ, тус статья соо хэлэгдэhэн баримтанууд зүб байба.—гэжэ Яруунын аймагай хүдөө ажахын инспекциин начальник нүхэр Хозонхонов редакцида мэдээсэбэ. Заха Толгой гэжэ газарай хонишон Жамьяновай, мүн нүхэр Лыктыповэй даадаг отарынхид үбэлэй дулаан гэртэй болоо. Тиихэдэ хонишон Дондоков шэнэ гэртэ оробо. Дархашуулай бригадын звеноводууд нүхэд Цыренжапов, Ларионов хангалтагүй хүдэлмэрингөө түлөө уридшалан hануулагдаба. Мүнөө тэдэнэр дааhан ажалдаа оролдосотойгоор хандана.

„Хүдөөгэй ажалшадай эрилтэ“

Иимэ гаршагтайгаар манай газетын декабриин 13-най номерто толилогдоhон ажалшадай бэшэгүүдэй шэнжэлэл соо Түнхэнэй аймагай Туран тосхоной нэгэдэхи магазинда арад зоной ходо хэрэглэдэг зүйлнүүд (дабhа, мылэ) ходо таhалдана гэжэ тэмдэглэгдэhэн байгаа.

Бэшэг соо дурсагдаhан дутагдалнууд булта зүб байба. Түнхэнэй аймпотребсоюзай правлениин заседани дээрэ энэ бэшэг зүбшэн хэлсэгдэжэ, ажалшадые шухала хэрэгтэй зүйлнүүдээр хангалгые таhалдуулhанай түлөө Туранай сельпогой правлениин түрүүлэгшэ нүхэр Бильдуев зэмэлэгдээ.

Саашадаа хэрэгтэй зүйлнүүдээрнь арад зониие таhалгаряагүй хангажа байха хэмжээнүүд хараалагдаба.

***

Манай газетын «Мархайн аша Тархай гэдэг буланда «Тухашаржа, туршагдажа байнабди» гэhэн гаршагтай бэшэг толилогдоhон юм. Тэндэнь Заиграйн аймагай Агагадай үхибүүдэй байшангай хүтэлбэрилэгшэд элдэб шорой шохой машинаар асаржа hубаг дээрэ адхаад, уhыень бузарлана. Тиимэhээ Хэтогор нютагай айлнууд хоёр модоной хараанда байдаг Үдэ голhоо эдихэ уhаяа асарна гэжэ хэлэгдэhэн байгаа.

— Эдэ дутагдалнуудые усадхаха хэмжээн абтаа. Горхон дээрэ адхагдаhан муухай бог шорой ондоо тээшэ абаашагдаа,—гэжэ манай редакцида Заиграйн аймсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо нүхэр Метляев мэдээсэбэ.

Декадада бэлэдхэлэй дутагдалнуудые ябуud усадхаха

Литература, искусствын хүдэлмэрилэгшэдэй хамтын суглаан һаяхан Улан-Удэдэ боложо, «1959—1965 онуудта СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ даабарита тоонууд тухай, уран зохёолшодой, искусствын хүдэлмэрилэгшэдэй зорилгонууд тухай» культурын министр нүхэр Д. Ж. Жалсабоной элидхэл зүбшэн хэлсэгдэбэ.

Элидхэлшэ ерэхэ долоон жэлдэ хэгдэхэ гол хүдэлмэриие дурдан тоолоһонойнгоо һүүлээр мүнөө республикын искусствын хүдэлмэрилэгшэдэй урда табигдаад байһан харюусалгатай зорилгонууд тухай дэлгэрэнгыгээр хэлээ.

— Агуухэ Эхэ ороноймнай ниислэл Москва хотодо декадын үнгэргэгдэхэ саг ойротобо,—гэжэ нүхэр Жалсабон онсолон тэмдэглэбэ.— Тиигэбэшье литература, искусствын декадада бэлэдхэл тон унжагай нобшоор ябуулагдана. Декадын эхилхэ хүрэтэр оройдоо гурбахан һарын болзорой үлэбэшье, мүртэй юумэ үшөө хэгдээгүй байна. Шиидхэгдээгүй асуудалнууд, бэелүүлэгдээгүй хэрэгүүд олон. Ленинэй орденто оперо, баледэй, ород, бурят драмын театрнуудта дутуу дунданууд илангаяа ехэ байһаар. Эдэнэй гол дутагдалынь юуб гэхэдэ, зарим тэды амжалтануудаараа һанаагаа амаршоод, саашанхи гол зорилгонуудаа мартана. Тиихын хажуугаар гүрэнэй, партийна журам эбдэхэ ябадал али олон үзэгдэһөөр. Тиимэ үзэгдэлнүүдые дары усадхаха,—гээд элидхэлшэ үгэеэ үргэлжэлүүлбэ,— декадада һайнаар бэлдэжэ, түрэл арадайнгаа искусствын, уран зохёолой эрхим дээжэнүүдые харуулха гээшэ тон хүндэтэй хэрэг болоно.

Элидхэл тушаа түрүүлэн үгэ хэлэһэн, ород драмын театрын режиссёр нүхэр Коршун коллективэйнгээ хүдэлмэридэхи дутагдалнуудые шүүмжэлбэ. —Декадын эхилтэр багахан саг үлөө. Наринаар зохёогдоһон түсэбэй, графигай ёһоор ажалаа эмхидхэхэ ёһотойбди. Артист бүхэн наадаха рольнуудаа, нүхэдэйнгөөшье ажал хэрэгые гүнзэгыгөөр сэгнэжэ үзэхэ зэргэтэй. Тиигэбэл гол зорилгонуудаа бэелүүлжэ шадахамнай лабтай.

Артистнар Супер, Лядов, композитор Батуев болон бусад театрнуудай хүдэлмэридэхи дутагдалнуудые тэмдэглэхэтээ хамта, ойрын үдэрнүүдтэ заатагүй шиидхэгдэхэ ёһотой асуудалнуудта анхаралаа хандуулба. Декадада бэлэдхэлэй хүдэлмэриие баталагдаһан репертуарай ёһоор эмхидхэхэ шухала. Ямар артист, ямар роль наадаха ёһотойб гэжэ ойрын сагта шиидхэгдэхэ зэргэтэй, тиигээд саг үргэлжэ бэлэдхэл хэхэ шухала.

— Манай театрнууд ажалшадые коммунистическэ ёһоор хүмүүжүүлхэ хүсэтэ зэбсэг болоно,—гэжэ ВЛКСМ-эй обкомой пропаганда, агитациин таһагые даагша нүхэр Очиров үгэеэ эхилбэ. —Эгээл тиимэһээ энэ хүндэтэ үүргэеэ манай искусствын хүдэлмэрилэгшэд, илангаяа мүнөө ехэ шалгалтада бэлдэжэ байхадаа ходо һанажа ябаха зэргэтэй. Гэхэ зуура, өөрынгөө хүндэтэ уялгые мартаад, гүрэнэй журам заршам сахидаггүй, хүдэлмэриин үедэ архи уужархёод, элдэб ааша гаргадаг хүнүүд үшөөл бии байна. Партийна, комсомолой организацинууд, профсоюзай эдэбхитэд тиимэ журамгүйшүүлтэй шанга тэмсэл ябуулха, залуушуулай дунда ойлгууламжын хүдэлмэриие политическэ һуралсал үргэнөөр эмхидхэхэ уялгатай.

Бурядай хатар, дуунай ансамблиин артистка Клавдия Шулунова иигэжэ хэлэбэ: —Залуу артистнарта хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэдэй, партийна, комсомолой, профсоюзай организацинуудай зүгһөө анхарал багаар табигдана. —Манай олохон нүхэд байрагүй, хүдэлмэрилдэг газарнайшье тон уйтан хүйтэн юм. Эдэ бүхыһөө боложо, декадада бэлэдхэл муугаар ябуулагдана. Гэхэтэй хамта декадын үедэ харуулагдаха ансамблиин программашье мүнөө болотор хүсэд баталагдаагүй, нютагай национальна хүгжэмэй хэрэгсэлнүүд бэлэн болоодүй.

Уран зураашадай союзай правлениин түрүүлэгшэ нүхэр Павлов өөһэдынгөө ажал тухай дэлгэрэнгыгээр тогтожо хэлэбэ.—Ерэхэ декадын үедэ 800 гаран уран зураг табигдахаар хараалагдана. Энэмнай ехэ харюусалгатай хэрэг болоно. Тиимэһээ манай хүдэлмэридэ али болохоор туһаламжа үзүүлэгдэхэ аабза гэжэ найдагдана,—гэбэ.

Театрнуудай директорнүүд нүхэд Бельгаев, Балбаров, Иофин өөһэдынгөө коллективүүдэй хүдэлмэридэхи дутагдалнуудые тэмдэглэхэтээ хамта, ниитын, профсоюзай организацинуудай зүгһөө театрнуудта ямар туһаламжа хүргэгдэхэ ёһотой байһаниие онсолон тэмдэглэлээ.

Дурсагдаһан суглаанда хабаадагшад хэлсэһэн асуудалаараа дэлгэрэнгы тогтоол гаргаа. **И. Очиров.**

Шүүбэритэ лотерейн тираж эхилээ

ЛЕНИНГРАД, декабриин 20. (ТАСС). А. М. Горькиин нэрэмжэтэ Ордоной ехэ зал соо мүнөөдэр олон түмэн ленинградайхид, ондоо городуудһаа ерэһэн хүнүүд суглараа. РСФСР-эй шүүбэритэ хоёрдохи лотерейн тираж нээлгэдэ хабаадахын тулада тэдэнэр эндэ сугларба.

«Золтой» биледүүдэй номер болон сери 2—3 минута болоод лэ соносхогдодог байба. Түрүүшын час соо хэдэн олон шүүбэринүүд тудаа. Тэдэнэй дунда М-72 маркын мотоцикл, «Саратов» гэжэ холодильник, «Смена-2» маркын фотоаппарат бии.

Тираж долоон хоног соо үргэлжэлхэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: гимнастикаар һаяхан болоһон республиканска мүрысөөндэ эрхим амжалта туйлаһан, спортоор нэгэдэхи разрядтай Анатолий Кузнецов («Спартак» бүлгэм) юумэ харайжа байна. **Л. Пономаревой** фото.

Хүдэлмэришэн, хүдөө бэшэгшэдэй суглаан болоо

Ново-Селенгинскдэ хүдэлмэришэн, хүдөө бэшэгшэдэй аймагай суглаан һаяхан болоо. Аймагай предприяти, колхозуудһаа, совхозһоо, заһабариин-техническэ станциһаа хүдөө бэшэгшэд энэ суглаанда хабаадаа.

Партиин айкомой секретарь нүхэр **С. Б. Цыбенов** «Улаан Сэлэнгэ» гэжэ аймагай газетын хүдэлмэри тухай элидхэл хэлээ. Һүүлээрнь суглаанда хабаадагшад үгэ хэлэжэ, аймагай, республиканска газетэнүүдэй хүдэлмэриин дутагдалнуудые элирүүлһэн, олон ажаглалта хэһэн байна. Шахтернуудай городой түлөөлэгшэ нүхэр **Захаренко** ханын газетэнүүдэй редколлегитэй мүртэй хүдэлмэри хэгдэнэгүй гэжэ шүүмжэлээ. Газетэдэ гаргаһан шүүмжэлхы ажаглалтануудаар хэмжээн абтадаггүй шахуу гэжэ Сэлэнгын госбанкые эрхилэгшэ нүхэр **Рогов** хэлэһэн байна.

Пенсионернүүд нүхэд **Ангаров, Галичев** гэгшэд аймагай газетые һонирхолтой болгохо тухай, хуудаһануудтань сатира бии болгохо тухай һанамжа оруулаа.

Гээгдэнги һанал бодолтой, ажал хэхэ дурагүй, архи тамхи эрьюулээд ябадаг, хулигаанай элдэб ааша гаргадаг хүнүүдые шоо үзэһэн, шобто хараһан статьянуудые газетэнүүдэй хуудаһануудта ходо гаргажа байгаа һаа, һайн һэн гэжэ хүдөө бэшэгшэ нүхэр **Федюкина** дурадхаһан байна. Мүнөө үедэ, коммунизм байгуулжа байһан совет арадта һаад тойбо татадаг хүнүүдтэй эрид шанга тэмсэл ябуулхаар саг ерээ гээд нүхэр Федюкина мэдүүлээ.

«Улаан Сэлэнгын» редакциин дэргэдэ хүдэлмэришэн, хүдөө бэшэгшэдэй саг үргэлжын нэгэ жэлэй һургуули байгуулха гэһэн шиидхэбэри энэ суглаан баталан абаа.

Һонирхолтой семинар

Байгша оной декабриин 15-да КПСС-эй Хэжэнгын айком эхин парторганизацинуудай секретарьнуудые, колхозуудай түрүүлэгшэнэрые Энгельсын нэрэмжэтэ колхоздо суглуулжа, нэгэ үдэрэй семинар үнгэргөө. Тэрээндэ КПСС-эй айкомой, ВЛКСМ-эй айкомой хүдэлмэрилэгшэд, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд хабаадалсаба. Энгельсын нэрэмжэтэ колхоз хони үсхэбэрилгөөр илангаяа ехэ амжалта туйлаһан, малайнгаа үбэлжэлгэдэ, түл абалгада һайнаар бэлдэһэн байна.

Семинарайхид дүрбэн отарада ошожо, хонишодой ажал хэрэгтэй, дүй дүршэлтэй танилсаа.

Сталинай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ Д. Дугаров, «Заветы Ильича» колхозой түрүүлэгшэ Х. Заиграев, «Коммунизм» колхозой түрүүлэгшэ Д. Дарижапов, «Победа» колхозой түрүүлэгшэ Ц. Цыренжапов болон бусад семинар дээрэ үгэ хэлэжэ, шухала дурадхалнуудые оруулба. Удаань КПСС-эй айкомой секретарь нүхэр Автушенко үгэ хэлээ.

Семинарай һүүлээр Хүдөө ажахын министерствын зоотехник нүхэр Имегеев хурьгадые зүбөөр абаха, түлжүүлхэ зоотехническэ гол заабаринууд тухай лекци уншаа.

Д. Цыренов.

ХИЛЫН СААНАҺАА

Эб найрамдалай, демократиин программа

Латин Америкын коммунистическэ партинуудай деклараци

НЬЮ-ЙОРК, декабриин 21. (ТАСС). Венесуэлын «Трибуна популар» газетэ Латин Америкын коммунистическэ партинуудай хамтын декларациие толилоо.

Чилиин коммунистическэ партиин национальна 11 съездын болоһонтой дашарамдуулан, Сант-Ягодо сугларһан Аргентинын, Боливиин, Кубагай, Чилиин, Парагвайн, Перугай, Уругвайн болон Венесуэлын коммунистическэ партинуудай түлөөлэгшэд деклараци толилһон байна. Хүдэлмэришэн ангиин, элдэб түрүү үзэлтэй бүлэгүүдэй ябуулга хэһэнэй ашаар Латин Америкын оронуудта демократическа хуули ёһон һэргээгдээ гү, али һэргээгдэжэ байна гэжэ энэ деклараци соонь ханангяар тэмдэглэгдэһэн байна.

Деклараци соонь иигэжэ хэлэгдэнэ. Демократическа гол ёһо һэргээжэ байһан энэ ушар оронуудаа сүлөөлхын түлөө, социальна дэбжэлтын түлөө, бүгэдэниитын эб найрамдалай түлөө тэмсэлдэ мүнөө ехэ удха шанартай. Эгээл иимэһээ империалистнууд тэдэнэй агентнууд энэ тэмсэлые һулаpуулха гэжэ оролдоно; хархис засагуудые үлөөхын тулада тэдэниие али болохоор дэмжэнэ; конституциин ёһоор ажал ябуулгаяа бэелүүлдэг правительствонуудай ябуулгануудта һаад ушаруулна; элдэб оронуудта конституциин ёһоор ажал-ябуулгаяа бэелүүлдэг засаг түрые улам һулаpуулха гэжэ оролдоно; гүрэнэй урбалтануудые хэхэ һанаашалга гаргана, доторойнь хэрэгүүдтэ хуули бусаар хамааралсана. Иимэ урбалта Гватемалада хэгдэһэн байгаа. Тиигэжэ, хүдэлмэришэн ангида, сусаршагүй патриодуудта хашалта хабшалта хэгдэнэ. Иимэ эрхэ байдалда уласхоорондын, Латин Америкын һанал нэгэдэлгэ ехэ удха шанартай. Эдэ түсэбүүдтэ эсэргүүгээр шэглүүлэгдэһэн демократиин, бэеэ даанхай байдалай болон эб найрамдалай түлөө латин америкынхидэй тэмсэлые дэмжэхын тулада орон бүхэндэ демократическа болон түрүү хүсэнүүдые элсүүлэн эмхидхэхэ гээшэ хэзээ хэзээнэйнхиһээ шухала болоод байна.

Манай оронуудта эб найрамдалые хамгаалха хүсэл эрмэлзэлгын улам ехэ боложо, социалистическэ оронуудтай дипломатическа, соёл культурын болон худалдаа наймаанай харилсаанай хүгжэжэ байһые коммунистическэ партинуудай түлөөлэгшэд ехээр һайшаана гэжэ деклараци соо хэлэгдэнэ. Эдэ харилсаанууд хадаа манай арадуудай бэеэ даанхай байдал болон хүгжэлтые бэхижүүлхэ, ажана байдалыень һайжаруулха хэрэгтэ шухала дэмжэлгэ боложо үгэнэ.

Эб найрамдалые дэмжэхэ гээшэ манай арадуудай бэеэ даанхай байдалай түлөө тэмсэлтэй нягта холбоотой гэжэ ойлгодог дээрэһээ, сэрэгэй базануудые байгуулха, сэрэгэй хэлсээнүүдые баталха, оронойнгоо баялигые бусадай мэдэлдэ үгэхэ ябадалһаа арадуудайнгаа арсаһыень компартинуудай түлөөлэгшэд дэмжэнэ.

Атомна зэбсэг хорихые, атомна туршалгануудые эсэслэн болюулхые, буу зэбсэг хуряаха тухай хэлсээ баталхые тэдэнэр эринэ. Дунда болон Алас Дурна зүгтэ сэрэгэй хорото аашануудай хэгдэжэ байһые тэдэнэр буруушаагаад, Алжирай, бэеэ даанхай байдалайнгаа түлөө тэмсэжэ байһан бусад оронуудай сүлөөрэлгын тэмсэлдэ эдэбхитэйгээр талархажа байһанаа, Латин Америкын оронуудай хоорондо арсалдаа гаргаха зорилгоор империалистнуудай үүдхэдэг хорото аашанууд болон шовинизмһээ бэеэ һэргылхыень ажалшадта залуушуулда болон Латин Америкын бүхы патриодуудта һануулжа байһанаа тэдэнэр мэдүүлнэ.

Латин Америкэдэ нефтиин шэнэ концесси абахын, түүхэй эдэй бусад газар олохын тулада Хойто Америкын монополистическэ капиталай бүри эдэбхитэй ябуулга хэжэ байһыень энэ документдэ гар табиһан коммунистическэ партинуудай түлөөлэгшэд буруушааһан байна. Латин Америкын, илангаяа Аргентинын, Боливиин, Чилиин, Перугай, Уругвайн, Венесуэлын ажалшад болон арадуудай оронойнгоо баялигые, бэеэ даанхай байдалые хамгаалхын түлөө хэжэ байһан тэмсэлые тэдэнэр дэмжэхэ зуураа, империалистнуудые бута сохихын, баялигуудаа тонуулан дээрэмдүүлжэ байһан ябадал усадхахын тулада хүдэлмэришэн ангиин болон бүхы патриодуудай бата нэгэдэлтэй байхыень тэдэнэр уряална.

Эрдэм гэгээрэлэй, соёл культурын гуримда хархис хүсэнүүдэй добтолгые буруушааха зуураа, оронуудайнгаа соёл культурын түрүү заншалые хамгаалхын тулада арад зонтоёо хамта багшанар болон демократическа үзэлтэй интеллигенциин тэмсэл хэжэ байһые тэдэнэр дэмжэнэ.

Эдэ зорилгонуудые туйлахын тулада тэмсэжэ байһан Латин Америкын арадууд эб найрамдалай оронуудай бэеэ даанхай байдалай түлөө тэмсэдэг социализмын хүсэнүүдэй туйлалтануудаар зоригжохо зуураа, бүхы юумын талаар капитализмые ахин гараха, эб найрамдал хангаха гэһэн Советскэ Союзай, Хитадай Арадай Республикын, социализмын бусад оронуудай түүхэтэ зорилгонуудые һайшаана.

Б. МУНГОНОВ

Хүсөөтэ горхон харьялна

Шараб бүхэли үдэртөө гэрһээ гарахаяа болишонхой. Газаа, зосоо юунэйшье боложо байгаа һаань, тэрээндэ оройдоо хамаагүй болоһон янзатай. Түрүүшээртээ, колхозойнгоо контородо орожо, бага зэргын заабари үгэһэн нэрэ зүүдэг аад, Улан-Удэ ошожо ерэһэнһээ хойшо тиимэ хүлөөшье табинагүй. «Мүртөө болоо. Партиһаа гаргажа хаяа ха юм. Партиин хэрэгэй түлөө ёһоор тэмсэхэгүй аад, ёһын тэдысэ гэшүүниинь ябаһанайш хэрэг юуб» гэжэ зэмэлбэ. Ондоо түрүүлэгшые һунгаха тушаа колхозниигуудта дурадхаха гэжэ шиидхээ ха юм. Дүрбэн жэлдэ ухэтэрөө оролдооб, колхозоо үргөөшьеб, барилга бодхоогоошьеб. Теэд яахабши, тиигэжэ ойлгоногүй ха юм даа. Һүүлэй һүүлдэ хара архиншан, зальхай муухай ябадалтай хүн гэгдэжэ һалабаб. Архи уухамнишье уугаал аабзаб, хэн уугшагүй һэм. Колхозоо унагаатараа ууһанаа һананагүйб даа. Зальхайраа, айлые һалгаагаа гэжэ зэмэлбэ гү? Теэд тэдэниие би һалгаагаа бэшэлби, Хандама өөрөөл һалана һэмнай. Харин хожомынь лэ Хандама бидэ хоёрой хоорондо инаг дуранай... Һабагша бии болоно бэшэ һэн гү?»—гэхэ мэтын үсэдхэн бодолнууд Шарабай угаартаһан толгойһоо бүхэли үдэртөө гаранагүй. Гэм зэмээ мэдэрһэн бодол тархидань жаахашье ороногүй. «Намайе дэмы гомдохоогоот даа. Москва, ЦК-да хүрэтэр бэшээ һаамни, үйлөө үзэхэл һэнта даа»,—гэжэшье байгаад, хоротойхоноор бодоно. Теэд юундэшьеб, саашань балай бэшээдхинэгүй, миин лэ хубхай хооһон хороор хошхоржо хэбтэнэ. Тэрэнэй һанаагаа заһаха юумэнь гансал архи Хандама хоёр болоһон хэбэртэй. Архида нэбтэрһэн нюурынь һэлхэнтэжэ, үзэлэй харалай болошоо. Хоолойнь һөөлдэжэ, хахир муухай абяа гаргана.

Хажуугаарнь Хандама гэжэ баһа зобошоһон амитан бии. Рэгзэдэйхиһээ хубсаһа хунараа хүсэд асараагүйшье һаа, хуулита һамганиинь үшөө болоогүйшье һаа, Шарабайда хаа яа хонодог, үнжэдэг болонхой агша. Зүгөөр ходо һогтуу Шарабые харахадаа зосоонь саанаһаа һаа хүйтэ даагаад, анхан ондоо хүнэй зол жаргалые дабажа, айлые һандаргажа, эндэ эрьелдэһэндээ, үбшэн Сэдэнээ орхижо, нютаг зонойнгоо дунда нэрэеэ гутаһандаа гэнтэ гэнтэ гэмшэн һуудаг. Нэгэ тээ Сэдэнтэй уулзашана гүб гэжэ ехэ айдаг хэбэртэй. Тээсгэн үйлсөөр Сэдэнэй ябахые холоһоо хараад, тэрэнэй ямар муухайгаар, ямар ехэ зэбүүрхэлтэйгээр хараадхиһыень бүхы бэеэрээ мэдэрээ бэлэй. Али миил өөртэнь тиигэжэ һанагдаһан юм гү? Эндэһээ бушуухан холо болодог һаа гэжэ тиихэдэ һанаа агша һэн. «Яатараа эндүүрээбиб, халагни. Сэдэниие эдэгэхэ гэжэ оройдоошье һанаагүй һэм даа... Үбшэн хүнөөр зобоһомни багадаад, мүнөө болоходо архинша хүнөөр ниилэжэ, үе наһаараа зүдэрхэмни гээшэ гү? Түрүүлэгшын һамган боложо, одоолшье баратаар түбхинэхэмни гэжэ һанаа бэлэйб даа. Халагни халаг яаха гээшэбиб? Юундэшье орон дэлхэй, үйлэ хубимни намайе иитэрээ хэһээбэ гээшэб даа? Эрьюу һамганда хэн зүб харгы заажа үгэхэ бэ?» — гэхэ мэтын сошордонги бодолнуудые Хандама толгой соогоо мухарюулдаг болонхой.

Колхозой тоосоото-һунгуулиин суглаанай ойртожо байһан үе. Январь һара барагдажа, Сагаан һарын сагаан хүйтэн янгинана. Үдэр ута болон тэниижэ, үбэлэй наран улам дээгүүр харгылна. Убайгүйгөөр гэдэргээ түрюулһэн һүнинүүд дурата дурагүйгөөр сухарижа, улам бүри богони болон оодойно.

Үдэшын боро хараан сонхоор удаахан марьяан орожо, гэр соо байн байн харанхы болоно. Гэбэшье Шараб лаампаяа носоонгүй, орон дээрээ хубсаһатаяа хэбтэнэ. Юуншье тухай бодоногүй. Газаа хаа яа нохойн хусаха, үнеэ, туталай мөөрэхэ абяан бүүл-зүүл соностоно. Хомоод дээрэхи саг «тик-так, тик-так» гэжэ хашартайгаар сохилно, радио юушьеб аргааханаар гүбэрнэ. Нэгэ хүн стаавин хаагаад, гэртэ оробо. Хандама гээбы. Тиимэл даа, Хандама. Лаампа носоогоод, ойронь ерэжэ, хүйтэн дэгэлээрээ хайраба ха юм. Мэлюун нойтон уралаараа таалаба. Нюдэниинь, юундэшьеб, гомдолтойгоор харана. Улайһан хасартай, сулахан бэсыень бариһан зохидхон хара пальтотой, эелдэр налагайгаар хүхэнэн дуугарһан Хандама Шарабай хүйтэрһэн шуһые дахинаа халаажа, хүсэтэйгөөр бурьялуулба. Шараб залуу эхэнэрые бэе дээгүүрээ татажа, шангаар тэбэрибэ. Таалаба.

— Пэхь доо, баһа архи уугаа гүш даа? Амидырхаяа болиһон хүн гээшэ гүш?— гэжэ Хандама Шарабай халуун тэбэрисэһээ мултархые оролдон, шоо үзэнгеэр дуугарба.

— Хатуу хара хандагархан Хандама хоёрһоомни бэшэ юумэ намда үлөөгүй хаям даа,—Шараб һөөлдэнхэй, һогтуу хоолойгоор энеэгээд, орон дээрээ үндыжэ һууба. —Хандама-а, нэгэ эдихэ юумэ хэл даа, гэдэһэмни үлдэшоо...

— Ээ, барһаншье гэжэ хари даа. Хатуу хараһаа хахасаагүй һаашни, хандагархан Хандамашниш хиидэшэнэ аабза,—гэжэ Хандама наадаһан бариһанай забһарайхяар хэлээд, пальтогоо тайлажа үлгэхэ, шаали юумэеэ абаха зуураа гэмэржэ гэншэжэ оробо:—Иигээд лэ дүүрээ хүн гээшэ гүш? Шортоо хараалгаад, зэмэлүүлээд, муушалуулаад лэ... Дээшэнь бэшыш, гүйгыш, харайгыш. Бригадиршье болгохо аалам. Миил тархяа һанжуулаад, хара зоргондоо хүнэй гэшхэдэһэн боложо хэбтэхэ гэжэ яаха юм. Хэдэн жэлдэ али тухай оролдоо гээшэбши. Эсээ сусаашье хүн ааламши. Амиды амитанай тэнсэхээр бэшэ ажал ха.

— Тиигэжэ һананагүй хаям даа,—Шараб урмаа таһарангяар зангаба.—Колхозоо һарюу гажуугаар хүтэлөөш, хони мал гарзалуулааш гэжэ зэмэлнэ хамнай. Үшөө энэ муухай зоболгонуудайшни түлөө сүүдлэхэнь гээбы. Юрэдөө намда хамаагүй болоо, ялгуужашье...

— Юун гэһэн өөдэгүй, ахир хүн байһан юмши. Аблагүй дэбһүүлжэй һуунхаар, гүйгыш, харайгыш, иишэ тиишэнь бэшыш гэнэлби. Зүб бурууеышни ойлгохо хүн олдохо аалам.

— Олдохогүй! Хэншье намайе ойлгохогүй. Ойлгохо, туһалха, һанаагаа зобохо гэжэ хэншье оролдохогүй. Хүдэлжэ хүдэлжэ, хэрэггүй болоходоо шоройгоор гаргажа хаягдаһан хүн гээшэб... Одерые олообшоор гаталаа һэм даа мэл....—Шарабай хоолойдо һөөл аягүйгөөр уйлганаһан, саглашагүй ехэ гашуудалай, гомдол голхоролой тэмдэг дуулдажа, Хандама айһандаа нюдөө бэлтылгэн гэдэргээ сухариба, кухнида ороторoo сухариба. Шараб тэрэниие зорёолһон юумэдэл, хойноһоонь дахажа ябаад, хургаа ёдогонуулан хашхарба:

— Аа, айна гүш?! һа-һа-һа... Намайе архи ууна гэлсэнэ гүт? Уухашьеб, залгихашьеб, гудамхихашьеб! Яахабта? Яажашье шадахагүйт! Зальхайгаар ябана гэлсэнэ гүт? Зальхайрхашьеб, забхайрхашьеб, һальхайрхашьеб! Яахабта? Яажашье шадахагүйт! Шамтаяа, зальхайрһан хара Хандаматаяа һальхайрхаб. Яахабта? һа-һа-һа...

«Жэгэндээтэй хүн гү, али жэгэндээрхэеэ һанаһан хүн гү? Юрэдөөл өөдэлхэеэ болиһон амитан хаш. Ойр дээрэһээ холо болоо һаа дээрэ бэшэ гү?»—гэжэ Хандама урмаа таһарангяар һанаад, гал түлижэ, эдихэ юумэ буйлуулха хэбэртэй, пеэшэнэй ойгуур эрьелдэнэ. Шараб хашхаржа, хашхаржа, абяагүй болоод, кухниин столой саана тархяа һанжуулан һуушаба.

Һүүлдэнь хоюулан унтахаяа хэбтэхэдээ Хандамань һөөл хүйтэхэн, хүдэлсэгүйхэн байба. Ходо һанаа алдана, уйлахаашье һанана хэбэртэй. Гайхад гэһэн Шараб тэрэнээ шангаар тэбэрижэ, таалажа, ами оруулхые оролдоно. Гэбэшье Хандамань нөөхил мүлһэн хүйтэн зандаа. Шараб одоолшье нэгэ юумэ ойлгобо ха:

— Ши намһаа холодохошни гү даа, муудахадамни? Шиний түлөө гэр бүлэеэ орхиһыемни мартаа гүш?—гэжэ сүхэрэнгеэр дуугарба.

—Үй, юу-у хэлэнэш, Шараб?!. Юундэ тиихэ һэнбиб,—гэжэ Хандама ухаа алдан хэлээд, Шарабые шангаар тэбэрибэ. Теэд тэдэ үгэнүүдынь балайшье үнэн зүрхэнһөө хэлэгдээ бэшэл ха—тиимэшье ехэ найдабаритайгаар дуулдаагүй бэлэй.

Шараб тэрэ һүниндөө зутараар зүүдэлжэ, дааража, зобожо хонобо. Һэрин гэхэдэнь, газаа үдэр болоһон янзатай, стаавинай забһараар ялайжа харагдана. Хүнжэлынь сэлеэтэй, өөрөө зуд даарашанхай, хажуудахи Хандамань үгы, иимэ юумэ хэбтэбэ.

—Ошон ошоо алтайш, үлэгшэн... Шүдхэртөөш ошыш, намда хамаагүй болоо. Бишни нэгэ мүрөө хараһан хүн гээшэлби, намтай зоболсоод яахашниб,—гэжэ Шараб аман соогоо шэбэнээд, тугаарайнгаа зүүдэн тухай бодоно:

Городһоо үнинэйнь танил Бандеев айлшалжа ерэһэн хэбэртэй. Архи тамхин, хүхилгэн сэнгэлгэн болоно. Һогтод гэһэн айлшан хандагар харахан Хандамыень хэмгүй һайханаар харана, аляархуугаар эмнинэ. Хандама пулаадаараа амаа бүглэн «һи-һи» гээд, хажуу тээшээ эрьенэ. Һайсахан һогтоһон Шараб юушье ойлгоногүй. Удангүй Шараб мэдээ алдаад, диваан дээгүүр мухариба. Бандеев Хандамын ойро ерэжэ һуугаад, бэлхүүһээрнь тэбэринэ, таалана, һамгагүй тулюур байдал тухайгаа хөөрэнэ, өөдэлхэеэ болиһон Шарабтай үе наһаараа зобонхаар, минии һамган болыш гэжэ гүйнашье янзатай. Хандама байн байн түлхихэ, гайхахаяашье болёод, Бандеевтэй убайгүйгөөр таалалдажа оробо. Шараб хуу хаража, ойлгожол хэбтэнэ, теэд юушье дуугарха шадалынь үгы хэбэртэй. «Байдалниш унинэй бутаран ошоо юм. Энэ тулгараагаа барагдаһан хүнтэй байжа шадахаяа болёолби даа» гээд, Хандама Шарабай урдаһаа хургаараа заана. Бандеев баяртайгаар энеэнэ... Шарабай һүни һэрин гэхэдэнь, һамганиинь айлшантаяа унтажа хэбтэбэ. Энэ убайгүй айлшанда ушаргүй ехээр уурлаһан Шараб тэрэниие энгэрһээнь бажуужа бодхоогоод, мэшээгтэй ороoһон мэтээр хана түшүүлбэ, «минии һамга булааһан энэ бузар Бандеев бандидые буудажа алаха юм байна» гэжэ бодоод, хаанаһаашьеб, гартань ороһон таба һүрэдэгөөр тархиинь шагаажа байжа буудаба, буудаба. Гэбэшье тэрэнь тудагдаха юм бэшэ. Үхэшэнхэй юумэдэл хялайгаад, хүдэлнэшьегүй. Теэд даншье үхэшоо гэхээр бэшэ, урдаһаань муухайгаар хаража, дээрэлхүү хүйтэн шарайгаар энеэбхилэн байна. «Ээ, золиг даһаа, дүгэр гаржаама зүүнхэй алтайш. Тиигээ һаа, хормойеш сооро буудахалби, хормойгүйгөөр хаана холо ошохо һэмши» гэһэн бэеэрээ һарьмай дэгэлэйнь хормойе һэрхиитэр буудаба. Оо, шүдхэр абааша ехэ, тэрэнь урдаһаань нөөхил энеэһэн зандаа. Шараб урмаа таһарһандаа газарта нёлбожорхёод, газаашаа гаража ябашаба. Харин лэ үүдэнэй хаб-яб хаагдажа, гэрэй ехээр доһолходонь, хана түшүүлээтэй Бандеевынь одоолшье оро бодогүй, ная түе һурэн орондоголшобо хэбэртэй. Шараб хүр торто унажа, бүдэржэ ябаад, харанхы зэбүүн талаар хайшаашьеб зүдхэнэ. Урдаһаань хүйтэн һалхин мушхаржа, нюур өөдэнь шэрүүн саһаар шэдэлнэ, хамаг бэеыень нэбтэ сорьён дааруулжа, хүһанай набша мэтээр шэшэрүүлнэ. Саашаа ябаха шадалаа барагдажа, Шараб хүр саһан дээрэ һуушаба, тиигээд хэбтэшэбэ. «Хүн иигээд лэ хүлдэжэ үхэдэг юм байна» гэжэ һанаадхиба. Гэбэшье олон түмэн одо мүшэдөө ялалзуулһан мүльһэн хүйтэн, харанхы огторгойдо хүн шубуунай хонгёо һайханаар дуугархань дуулдажа, Шараб арай гэжэ нюдөө онгойлгоод, өөдөө хараба. Хүн шубууд Шарабые даляараа даллан ниидэхэдэл гэнэ. Үдэнэйнь үзүүр бүхэнһөө гал дүлэн сасаржа, харанхы хүйтэн огторгойе һаргама сагаан гэрэлээр гэрэлтүүлнэ, үни бутарма дулаагаар дулаасуулна. «Хүн шубуудай дали доро орожо дулаасаха юм байна» гэжэ баярлаад, Шараб гүнзэгы хүр саһан соогуур улаан гараараа тулгалан, тэдэнэй хойноһоо бии шадалаараа мүлхибэ. Теэд мүлхижэ газар хороохогүйдэнь һанаагаа зобоһон хүн шубууд тээ урдань газарта бууба. Эгээл хүгшэн хүн шубууниинь даляа хүрхылгэжэ, бэеэ тойруулан саһа зураба. Тэрэ хүрсэ соонь аятай зохидхон уургай бии боложо, дулаахан, зөөлэхэн бамбаахайгаараа холоһоо жэгнэн байна. Тэрэниие тойроод, саһан хайлажа, хурдан горход урдана, сэсэг ургажа, хүхы шубуун донгодоно. «Һэй, харанхы талада төөриһэн аяншан, ами голоо хүлдэхэшнил. Уургайдамни орожо дулаасыш» гэжэ хүгшэн хүн аргадан дуугарба. Хүн шубуудай ниидэжэ ябашоогүй, харин хүлдэжэ үхэхэ болоһон хүниие хүлеэжэ һууһандань хэмгүй ехээр баярлаһандаа хүсэ ороһон аяншан гэрэл ошо, һолонго туяа сасаргаһан тэрэ дулаахан уургай руунь яран, эбдүүсэн мүлхибэ...

Редактор Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора—46-32, зам. редактора—32-74, отв. секретаря—27-37, отделов партийной жизни и экономики—47-59, пропаганды и местной информации—35-14, культуры и быта—34-05, писем трудящихся и переводов—24-74, корректорская —32-67, бухгалтерия—37-32. Для междугородных переговоров—16.

Н00921. Типография Министерства культуры Бурятской АССР. Зак. № 4741.